

Poleđina naslovnice (impressum)

Izdavači/Publishers:

Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb /

Institute of Ethnology and Folklore Research, Zagreb

Anatomija otoka – centar za istraživanje i razvoj, Vis /

Anatomy of Islands – Centre for Research and Development, Vis

Uredile/Edited by:

Iva Niemčić

Marina Blagaić Bergman

Nenad Starc

Dizajn naslovnice/design:

Boris Kuk

Grafičko oblikovanje/layout: Vesna Beader

Fotografija/photograph: Turistička zajednica Lastovo/Tourist Board Lastovo

Prijevod/translation: Jelena Pešut

Lektura/proofreading: Marina Blagaić Bergman, Nenad Starc, Ivica Zec

Izdano uz potporu Instituta za etnologiju i folkloristiku, Zagreb

Published with the support of the Institute of Ethnology and Folklore Research,
Zagreb

ISBN: 978-953-8089-36-7

7. Anatomija otoka / 7th Anatomy of Islands

SIMPOZIJ / SYMPOSIUM

16 | 9 | 2018 – 18 | 9 | 2018

OTOCI U POKRETU

ISLANDS ON THE MOVE

RADIONICA / WORKSHOP

18 | 9 | 2018 – 25 | 9 | 2018

TEMPORALNE MREŽE ZAJEDNIČKOG

TEMPORAL COMMUNAL NETWORKS

Otok Lastovo, Hrvatska / Island of Lastovo, Croatia

SADRŽAJ

Anatomija otoka 2018.	
Anatomija otoka – centar za istraživanje i razvoj	
Udruga za promicanje kulture i umjetnosti Dobre Dobričević	

SIMPOZIJ: OTOCI U POKRETU

O simpoziju.....	
Popis sudionika	
Program Simpozija	
Sažeci	

RADIONICA: TEMPORALNE MREŽE ZAJEDNIČKOG

O radionici	
Program Radionice	
Mentori/predavači	

TABLE OF CONTENTS

Anatomy of Islands 2018 .....
Anatomy of Islands – Centre for Research and Development.....

SYMPOSIUM: ISLANDS ON THE MOVE

About the Symposium .....
List of Contributors .....
Symposium Programme .....
Symposium Abstracts .....

WORKSHOP: TEMPORAL COMMUNAL NETWORKS

About the Workshop .....
Workshop Programme .....
Mentors/Lecturers .....

ANATOMIJA OTOKA 2018. LASTOVO / HRVATSKA

ANATOMIJA OTOKA 2018. LASTOVO / HRVATSKA

Prvi petogodišnji ciklus simpozija i radionica Anatomije otoka odvijao se od 2012. do 2016. na otoku Visu uz potporu lokalne zajednice. Godine 2017. Anatomija se seli na Lastovo kao rezultat suradnje s lokalnom Udrugom Dobre Dobričević.

Simpozij i radionica na Visu osigurali su vanserijsko iskustvo dijeljenja znanja, osmišljavanja mogućnosti obnove prekrasnih, ali javnosti slabo dostupnih građevina i poljoprivrednih zemljišta. Uloženi trud bio je prepoznat te je Anatomija otoka 2016. godine nagrađena priznanjem ARTUR (za područje arhitekture i turizma) koju dodjeljuje Društvo arhitekata Zagreb. Gotovo 150 predavanja i okruglih stolova održanih tijekom prvog petogodišnjeg ciklusa osnažilo nas je važnim uvidima o otočnim kulturama i prošlim iskustvima, ali i mogućnostima budućega razvoja otoka.

Na radionicama koje se održavaju netom nakon simpozija, međunarodni studenti arhitekture s različitim otočnim iskustvima ili bez njih, dizajniraju projekte s ciljem poboljšanja trenutnog stanja odabranih lokaliteta te osmišljavanja novih i kreativnih sadržaja za postojeće građevine na otocima. Međunarodni radni kontekst osigurao je niz inovativnih projekata za određene lokacije na Visu, od arhitektonskih to video uradaka. Japanska kuća čaja izgrađena je 2006. na Visu te je trajno obilježila suradnju Anatomije otoka i lokalne zajednice Visa.

Prošle smo godine na otoku Lastovu nastojali dalje istražiti inter- i transdisciplinarni pristup, otvorivši radionicu studentima iz drugih struka. Radionica je rezultirala inspirativnim projektima za odabrani lokalitet – uvalu Zaklopatica, te istim pristupom nastavljamo i u 2018.

Ovogodišnji simpozij s temom „Otoci u pokretu“ okuplja 24 izlaganja s 31 autorom, a na radionici s temom „Temporalne mreže zajedničkog“ sudjeluje 13 domaćih i inozemnih studenata i lokalnih praktičara te 11 organizatora mentora, mentora i gostiju kritičara.

Detaljniji podaci o simpozijima i radionicama od 2012. mogu se vidjeti na internetskoj stranici www.anatomija-otoka.com.

PROGRAMSKI I ORGANIZACIJSKI ODBOR SIMPOZIJA

dr. sc. Marina Blagaić Bergman
Ivana Marčeta Frlan, mag. educ.
dr. sc. Iva Niemčić
dr. sc. Nenad Starc

PROGRAMSKI I ORGANIZACIJSKI ODBOR RADIONICE

Mariana Bucat, dipl. ing. arh.

Boško Budisavljević, dipl. ing. arh.

Ana Jeinić, dipl. ing. arh.

Diana Magdić, univ. mag. soc.

ORGANIZATORI

Udruga „Anatomija otoka – centar za istraživanje i razvoj”

www.anatomija-otoka.com

Udruga za promicanje kulture i umjetnosti Dobre Dobričević, Lastovo

SUORGANIZATORI

Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb

ANATOMIJA OTOKA – CENTAR ZA ISTRAŽIVANJE I RAZVOJ

Osnivači i članovi udruge „Anatomija otoka – centar za istraživanje i razvoj” udružili su se kako bi razvijali i umrežavali znanja o životu na otocima te primjenjivali ta znanja u projektima korisnima za otočne zajednice.

Udruga je osnovana u ožujku 2014. godine sa sjedištem na otoku Visu i ispostavom u Zagrebu, a kao slijednik aktivnosti koje je provodila sekcija „Anatomija otoka” pri udruzi „Lavurat za poje” iz Podšpilja na otoku Visu.

Djelokrug rada Udruge:

Osnovni cilj osnivanja Udruge je formiranje međunarodne platforme za istraživanje i razvoj otoka kao aktivnoga sudionika u afirmaciji života na otocima.

Potreba za osnivanjem Udruge proizašla je iz:

- uočene nedovoljne posvećenosti razvoju hrvatskih otoka na lokalnoj i državnoj razini,
- nedostatnoga stvaranja znanja o otocima u znanstvenom i obrazovnom sustavu te nepostojanje sustavne primjene novih znanja o životu na otocima,
- nedostatka međunarodne izmjene iskustava i znanja o razvoju otoka,
- nedostatka svijesti o nužnosti implementacije novih razvojnih modela/oblika koji pridonose zadržavanju stanovništva na otocima.

Svrha djelovanja je stvaranje interdisciplinarnoga znanja o otocima, otočnim zajednicama i modelima otočnih razvoja te prijenos tog znanja različitim oblicima edukacije, kao i primjena znanja u razvojnim projektima.

UDRUGA ZA PROMICANJE KULTURE I UMJETNOSTI DOBRE DOBRIČEVIĆ

Udruga Dobre Dobričević osnovana je 2013. godine te od tada aktivno sudjeluje u lokalnom životu otoka Lastova, intenzivno surađujući s Dubrovačko-neretvanskom županijom, Općinom Lastovo te lokalnim udrugama civilnog društva.

Udruga svoje aktivnosti provodi na otoku Lastovu, gotovo izoliranom otoku gdje mladi postepeno odlaze, a trećinu stanovništva čine osobe treće životne dobi. Aktivnostima u zajednici pokušavamo animirati lokalno stanovništvo u različitim područjima (kultura, umjetnost, arhitektura, obrazovanje...).

Članovi Udruge su zaposlenici različitih institucija na otoku Lastovu što nam daje izravan uvid u prednosti i nedostatke života na Lastovu.

Svrha djelovanja:

Udruga djeluje na prosvjetno – kulturnom, umjetničkom i humanitarnom području s ciljem razvoja i promicanja intelektualno-stvaralačkih i umjetničko-kreativnih osobina ličnosti kod populacije svih životnih dobi.

Djelatnost Udruge:

Rad na poticanju i unaprjeđenju kulture i umjetnosti kako bi se što učinkovitije zadovoljavale osobne, društvene i javne potrebe u općoj kulturi i umjetnosti, planiranje rada kroz održavanje tečaja, radionica i ostalih oblika predavanja, natjecanja i susreta.

7. Anatomija otoka

SIMPOZIJ

OTOCI U POKRETU

16 | 9 | 2018 – 18 | 9 | 2018

Otok Lastovo, Hrvatska

O SIMPOZIJU

7. Anatomija otoka održat će se na najudaljenijem nastanjenom hrvatskom otoku, **Lastovu**. Od nedjelje 16. do utorka 18. rujna bavit ćemo se otocima i raspravljati o insularnosti, marginalnosti, ambivalentnosti interpretacija otočnosti, dobrim i teškim stranama života okruženoga morem, otočnoj mobilnosti i iseljeništvu, sadašnjosti i budućnosti.

Teme 7. Anatomije otoka

Tema koju su otočani u raspravama o budućnosti svojih zajednica na dosadašnjim Anatomijama uvijek nanovo izdvajali kao ključnu je odlazak s otoka, kako ga zaustaviti i što sve treba učiniti da otočana bude više.

Ovogodišnji simpozij posvećujemo, stoga, **otočnim migracijama**, od povijesti ka budućnosti. Razmijevajući složenost konteksta otočnih mobilnosti te nužnost interdisciplinarnog i transdisciplinarnog pristupa, raspravljat ćemo o sljedećim podtemama:

- otočani u pokretu – trajne i privremene mobilnosti otočnog stanovništva
- migracije turista – iz ljeta u zimu, pa opet u ljeto...
- migracije sezonskih radnika/ca u turizmu, poljoprivredi, građevini...
- naseljavanje mladoga urbanog stanovništva u malim otočnim zajednicama - državni i lokalni poticaji, motivi doseljavanja (povratak na djedovinu, prilika za zdravi život i sl.)
- domaći i doseljenici - kako zajedno?
- migracije znanja - potraga za znanjem, dohvatljivost znanja, znanje s kopna, primjena
- globalne migracijske promjene i uloga otoka – otočani odlaze, tko će doći?

Ostajemo otvoreni i ostalim, ne manje važnima temama:

- takozvani pametni (SMART) otoci – što je to i kako postati SMART?
- otoci, inovacije i nova specifično otočna zanimanja – možemo li, trebamo li nadrastiti tradicionalno?
- klimatske promjene, okolišne politike i otočani - prijete li nam promjene i što nam je činiti
- metodologija otočnih istraživanja i uspostava **nisologije**, znanosti o otocima - otoci su posebni, treba li im i zasebna otočna znanost?
- neriješeni imovinsko pravni odnosi – možemo li preskočiti prepreku
- otočno školovanje - može li prići otoku (brod-škola), može li na daljinu (e-škola)?
- doktor na otoku – treba li nam posebni otočni zdravstveni standard, što je s tele-medicinom?
- otočna kulturna baština - resurs novih zanimanja i zadržavanja stanovnika

- društveno poduzetništvo na otocima, civilni sektor i međunarodne inicijative – prilike za samozapošljavanje, možemo li ih povezati?
- međuotočna povezanost – loša je, znamo, o čemu ovise poboljšanja? Kakve su projekcije?
- zajednička dobra na otocima i njihovo upravljanje - nekad smo znali upravljati zajedničkim, znamo li danas
- otočna prirodna baština i turizam – režemo li granu na kojoj sjedi najprofitabilnija otočna gospodarska djelatnost?
- otočni nacionalni parkovi i parkovi prirode – znamo li gospodariti prirodnom baštinom?
- administrativna podjela otoka – može li/treba li mjesni odbor na malom otoku sam upravljati razvojem?
- otočno prostorno planiranje – planiramo li otočnu općinu/grad ili otok?
- otoci i EU fondovi – kako do novca
- novi Zakon otocima – što je nova, je li provedivo?
- rezolucija EU parlamenta o posebnoj situaciji otoka iz 2016. godine – 2018. ide kraju, jesmo li se uključili?

POPIS SUDIONIKA

Popis sudionika:

Anamarija **Batista**, mag. arh., Sveučilište za umjetnost i dizajn u Linzu

A.Batista@akbild.ac.at

dr. sc. Marina **Blagaić Bergman**, Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb

marina@ief.hr

dr. sc. Joško **Čaleta**, Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb

josko@ief.hr

Antonia **Dika**, mag. arh., Sveučilište za umjetnost i dizajn u Linzu

antonia.dika@ufg.at

dr. sc. Irena **Đokić**, Odjel za regionalni razvoj, Ekonomski institut, Zagreb

idokic@eizg.hr

Sara **Jurinčić**, mag. arh., Muzej podvodne arheologije Zadar i Arhitektonski fakultet Zagreb
jurincic.sara@gmail.com

prof. dr. sc. Sonja **Jurković**
sjurko@arhitekt.hr

dr. sc. Dubravka **Jurlina Alibegović**, Ekonomski institut, Zagreb
djurlina@eizg.hr

Nevena **Kereša**, dipl. ing. arh., Tehničko sveučilište u Beču
nevenakeresa@gmail.com

dr. sc. Sanja **Klempić Bogadi**, Institut za migracije i narodnosti, Zagreb
sanja.klempic@imin.hr

dr. sc. Željka **Kordej-De Villa**, Ekonomski institut, Zagreb
zkordej@eizg.hr

dr. sc. Iva **Kosmos**, ZRC SAZU, Institut za studije sjećanja i kulture, Ljubljana
ikosmos@zrc-sazu.si

dr. sc. Axel **Luttenberger**, Sveučilište u Rijeci, Pomorski fakultet, Rijeka
axel@pfri.hr

Máirtín Ó Méalóid, Dip Arts (Lingvistika) CPC (Transport)
Upravitelj Razvojne koordinacije Cape Clear Otočja, Irska
mairtinomealoid@eircom.net

Antonio **Morić-Španić**, mag. geogr., mag. educ. geogr., CROGIS - Centar za održivi razvoj GIS tehnologijama
amoricspanic@gmail.com

dr. sc. Ivona **Orlić**, Etnografski muzej Istre/Museo Etnografico dell'Istria, Pazin
ivona@emi.hr

dr. sc. Tomislav **Oroz**, Odjel za etnologiju i antropologiju Sveučilišta u Zadru, Zadar
toroz@unizd.hr

Dinka **Pavelić**, mag. arh., Škola primijenjene umjetnosti i dizajna, Zagreb
pavelicka@yahoo.com

Sylvain Ivan **Petit**, SMILO NGO (Tajnik i predstavnik u Hrvatskoj)
sylvain.petit@paprac.org

dr. sc. Mojca **Piškori**, Muzička akademija, Sveučilište u Zagrebu
mpiskor@muza.hr

dr. sc. Sonja **Podgorelec**, Institut za migracije i narodnosti, Zagreb
sonja.podgorelec@imin.hr

dr. sc. Ivana **Rašić Bakarić**, Odjel za regionalni razvoj, Ekonomski institut, Zagreb
irasic@eizg.hr

dr. sc. Lidija **Runko Luttenberger**, Sveučilište u Rijeci, Studij politehnike
lidija.luttenberger@uniri.hr

dr. sc. Peter **Simonić**, Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju, Faculty of Arts,
Sveučilište u Ljubljani
peter.simonic@ff.uni-lj.si

Katja **Sirotić**, Etnografski muzej Istre/Museo Etnografico dell'Istria, Pazin
katja.sirotic@gmail.com

dr. sc. Nenad **Starc**, Odjel za regionalni razvoj, Ekonomski institut, Zagreb
nstarc@eizg.hr

dr. sc. Marijana **Sumpor**, Odjel za regionalni razvoj, Ekonomski institut, Zagreb
msumpor@eizg.hr

Doc.dr.sc. Stjepan **Šterc**, Prirodoslovno-matematički fakultet Sveučilišta u Zagrebu,
Geografski odsjek
sterc@geog.pmf.hr

Aleksandar **Tomaš**, Hrvatska radiotelevizija – Odjel za narodnu glazbu, Zagreb
alextomas88@hotmail.com

Klara **Zečević Bogojević**, Muzička akademija, Sveučilište u Zagrebu
klarabogojevic@gmail.com

Ratimir **Zimmerman**, dipl. ing. arh., DAZ - Društvo arhitekata grada Zagreba
ratko.cimerman@hi.t-com.hr

PROGRAM SIMPOZIJA

Mjesto održavanja: Dom kulture Lastovo (Dolac 5)

Subota, 15. rujna

19:00-20.00 Prijava sudionika

Nedjelja, 16. rujna

8:30 – 9:00 Prijava sudionika

9:15 – 11:00 Uvodna riječ i pozdrav organizatora

Sesija I, moderator Nenad Starc

Sanja **Klempić Bogadi**, Sonja **Podgorelec**

„Samo da ima ljudi, ...samo da ne izumre naš otok“ - migracija kao svakodnevnica

Stjepan **Šterc**

Velike migracije - sigurnosna prijetnja hrvatskom otočnom prostoru

11:00 – 11:30 PAUZA ZA KAVU

11:30 – 13:00 **Sesija II**, moderatorica Iva Niemčić

PANEL *Glazbeni tragovi otočkih migracija – tri studije slučaja*

Joško **Ćaleta**

Tragovi prošlih i suvremenih migracija u vokalnim tradicijama hrvatskih otoka

Klara **Zečević Bogojević**

Otočke zime prevedene u pjesme – slučaj šoltanskog Mjesnog odbora

Mojca **Piškor**

...dižem sidro i odlazim... – otok kao glazbenikov samonametnuti kreativni egzil

13:00 – 15:00 PAUZA ZA RUČAK

15:00 – 16:30 Sesija III, moderatorica Marina Blagaić Bergman

Sylvain **Ivan Petit**

Oznaka SMILO (SMILO label) za male održive otoke

Lidija **Runko Luttenberger**

Izvrješćivanje o stanju prirodnog kapitala

Antonio **Morić-Španić**

*Dalmatinski crni bor- skriveni prirodni resurs ruralnog razvoja
otoka Hvara*

16:30 – 17:00 PAUZA ZA KAVU

17:00 – 18:30 Sesija IV, moderatorica Mojca Piškor

Tomislav **Oroz**, Aleksandar **Tomaš**

*Mediterranski raj domaćih furešta: imaginacije prostora i vremena
otoka Hvara*

Ivona **Orlić**, Katja **Sirotić**

*Otok Sveti Nikola – etnografsko istraživanje impresija domicilnog
stanovništva*

Iva **Kosmos**

*Industrijalizacija, radnice, turizam: o radu, zatvaranju i zaboravu
tvornica ribljih konzervi na Cresu i Lošinju*

Ponedjeljak, 17. rujna

9:30 – 11:00 Sesija V, moderatorica Irena Đokić

Sonja **Jurković**

Ideal grada - Lastovsko selo

Nevena **Kereša**

*reVillage: Revitalizacija ruralne arhitekture na otocima i obali
Jadrana*

Axel **Luttenberger**

Kaznena djela protiv okoliša u obalnom području

11:00 – 11:30 PAUZA ZA KAVU

11:30 – 13:00 Sesija VI, moderatorica Nevena Kereša

Sara **Jurinčić**

Integracija lokalnog stanovništva i turizma / sadržaji koji oblikuju nove javne prostore u turističkim središtima

Antonia **Dika**, Anamarija **Batista**

Kolektivne utopije poslijeratnog modernizma: Jadranska obala kao raj za odmor i obranu

Dinka **Pavelić**

Mikro-javno

13:00 – 15:00 PAUZA ZA RUČAK

15:00 IZLET

Utorak, 18. rujna

9:00-10:30 **Sesija VII**, moderatorica Ivona Orlić

Máirtín **Ó Méalóid**

Irski Otoci – zajednice na margini

Marina **Blagaić Bergman**

Otočna utvrda Suomenlinna: gradsko naselje Helsinkija, Unescov spomenik svjetske baštine i vojna baza

Peter **Simonič**

Razlika i udaljenost u šibenskom arhipelagu

10:30 – 11:00 PAUZA ZA KAVU

11:00-13:00 **Sesija VIII**, moderator Tomislav Oroz

Irena **Đokić**, Ivana **Rašić Bakarić**

Scenariji razvoja obalno-otočne regije – studija slučaja Primorsko-goranske županije

Nenad **Starc**, Marijana **Sumpor**

Difuzija regionalne politike i mali otok

Ratimir **Zimmerman**

Sustav otoka hrvatskog Jadrana (prilozi za novi Zakon o otocima)

Željka **Kordej-De Villa**, Dubravka **Jurlina Alibegović**

Pametno upravljanje za pametne otoke

13:00 – 15:00 PAUZA ZA RUČAK

15:00-16:30 Završna rasprava

20:00 DOMJENAK ZA SUDIONIKE SIMPOZIJA I RADIONICE

SAŽECI SIMPOZIJA

(panel, pa individualna izlaganja abecednim redom)

PANEL

Glazbeni tragovi otočkih migracija – tri studije slučaja

dr. sc. Joško Čaleta (Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb)

dr. sc. Mojca Piškorić (Muzička akademija Sveučilišta u Zagrebu)

Klara Zečević Bogojević (Muzička akademija / Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu)

Autori okupljeni oko predloženog panela središnjoj će temi konferencije nastojati pridonijeti trima studijama slučaja kroz koje će pokušati ocrtati "tragove" otočkih migracija u odabranim glazbenim praksama koje se odvijaju *na* i *s* (hrvatskim) otocima. Otočke su zajednice obilježene dugom poviješću i intenzivnom suvremenošću migracija, a tragove tih izmještanja u sebi nose i glazbe usidrene u iskustvima otočkog života. Ta su kretanja – *sa*, *prema* i *unutar* – otoka neminovno oblikovala otočke glazbene tradicije, a odrazi tih transformacija čujni su i vidljivi i u umjetničkim vokabularima glazbenika koji svoju glazbu na otocima stvaraju danas. U ovom panelu temi otoka i kretanja pristupamo kroz tri studije slučaja – o postupno nestajućim tragovima prošlih migracija u vokalnim tradicijama dalmatinskih otoka (Čaleta); o poetiziranju iskustva otočke zime u pjesmama jednog od najmlađih predstavnika otočkog rocka (Zečević Bogojević); te o iskustvima otočkog života i stvaranja na otoku u narativima glazbenika koji su svoje (obalne ili kontinentalne) domove zamijenili otočkima, prevodeći otok u *locus* (doduše, ne uvijek i *focus*) svog kreativnog rada. Ciljano apostrofirajući dihotomije zaleđa i otoka (Čaleta), otočkih ljeta i otočkih zima (Zečević Bogojević), zaglušujuće buke kontinentalnog metropolisa i ideal(izira)ne tišine otočkog utočišta (Piškorić), autori nastoje pokazati kako je odjeke otočkih migracija, i otiske različitih iskustava (življene ili zamišljene) otočnosti moguće čuti i slijediti u prošlim i suvremenim otočkim glazbama.

dr. sc. Joško Čaleta

Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb

Tragovi prošlih i suvremenih migracija u vokalnim tradicijama hrvatskih otoka

Osobitost je glazbovanja na dalmatinskim (jadranskim) otocima njihova otvorenost prema glazbenim izrazima koji ishode iz drugih zajednica, drugih regija, pa čak i drugih zemalja.
(Bezić 1999)

Tijekom duge i turbulentne povijesti hrvatski su otoci bili konačnim destinacijama mnogih izbjeglica, prije svega onih koji su na otoke dolazili iz dinarske regije. Povijest te migracije započela je u 16. stoljeću, kad stanovnici zaleđa, bježeći pred turskim osvajačima, svoje utočište narijetko pronalaze upravo na dalmatinskim otocima. Izoliranost otočkog života u velikoj je mjeri pridonijela očuvanju otočkih običaja, dijalekata, rituala, vještina, usmenih tradicija, mitova i legendi, kao i specifičnih obilježja "otočkog mentaliteta". S druge strane, otoci su istodobno bili otvoreni prema kulturnim utjecajima civilizacija s kojima dijele višestoljetnu komunikaciju morem. Ne iznenađuje stoga što je danas najpopularniji oblik urbane tradicijske vokalne glazbe – klapsko pjevanje – svoje izvore pronašlo upravo u vokalnim tradicijama očuvanima na dalmatinskim otocima.

Slušajući snimke i čitajući rukopise ranijih istraživača otočkih vokalnih tradicija, lako bismo mogli steći krivi dojam o suvremenoj tradicijskoj glazbenoj praksi dalmatinskih otoka. Najveći dio tog starijeg repertoara, sačuvanog u zapisima i na snimkama, naime, sastoji od pripovjednih pjesama, pjesama uz gusle, ojkanja u tijesnim intervalima i pirnih pjesama. Gotovo čitav je taj repertoar primjer starijih slojeva tradicijske glazbe gotovo potpuno nepoznat na otocima danas. Nekih od tih pjesama danas se sjećaju možda još samo najstariji stanovnici seoskih otočkih zajednica, no oni jedva da postoje u suvremenoj glazbenoj praksi otoka. Čak i kad jesu njezinim dijelom, sami ih otočani doživljavaju (u najboljem slučaju) tek rubnim dijelom svojih glazbenih identiteta. Ti su glazbeni stilovi – i u njima sačuvani tragovi migracija zaleđa na otok – danas nekom vrstom "stranog tkiva" suvremenog zvukolika hrvatskih otoka, u kojem postupno nepovratno gube bitku s "modernijim" i "uhu ugodnijim" klapskim repertoarom.

Joško Čaleta (Trogir, 1964), etnomuzikolog, glazbeni pedagog, producent i dirigent, znanstveni je suradnik Instituta za etnologiju i folkloristiku u Zagrebu. Član je i umjetnički voditelj više klapa, suradnik dirigent Ansambla narodnih pjesama i plesova Hrvatske Lado, član prosudbenih komisija i stručni suradnik brojnih

hrvatskih glazbenih festivala i smotri folklora. Osnivač je ansambla *Kantaduri* (2008) koji s pariškim ansamblom za ranu glazbu *Dialogos* (voditeljica Katarina Livljanić) niz godina uspješno surađuje na višestruko nagrađivanim projektima *Dalmatica* i *Heretical Angels*. U fokusu su njegovih trenutnih istraživanja suvremene prakse klapskog pjevanja, hrvatsko pučko crkveno pjevanje (glagoljaško pjevanje), ožkanje, pjevanje uz gusle i druge glazbene tradicije dinarske regije.

Klara Zečević Bogojević

Muzička akademija I Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Otočke zime prevedene u pjesme – slučaj šoltanskog *Mjesnog odbora*

Ovaj prilog bavi se konstrukcijom nekusa otoka/otočnosti i fenomena otočkog rocka kroz studiju slučaja šoltanskog sastava *Mjesni odbor*. Elementi stereotipiziranja, koji su stalnim mjestom javnog promidžbenog (neotočkog?) diskursa o otocima – a uobičajeno se odnose na idealiziranje otoka kao "sunčanog", "bajkovitog" mjesta na kojem putnici namjernici mogu odmoriti ne razmišljajući o "stvarnom vremenu" i "stvarnom svijetu" – ovdje su stavljani u opoziciju spram onih narativa koji, progovarajući o životu na otoku zimi, konstruiraju drugu stranu "priče o otoku". Analizirajući pjesme sastava *Mjesni odbor*, kroz koje šoltanski glazbenici pažljivo konstruiraju vlastiti narativ o "drugoj strani" otočkog života, autorica nastoji ukazati na ambivalentnost imaginacija otoka, višestrukost percepcija otoka i otočnosti, kao i na različitosti poetskog uokviravanja otoka u pjesmama glazbenika koji o otoku razmišljaju, ali istodobno s njime i žive.

Klara Zečević Bogojević studentica je dvopredmetnog integriranog studija muzikologije (Muzička akademija) i etnologije i kulturne antropologije (Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu). Sudjelovala je u više studentskih terenskih istraživanja/istraživačkih projekata: "Nesu znali ljudi to cijeniti" – O nezavisnim etnografskim zbirkama u Međimurju (2015.), Odnos mladih spram vlastite glazbene tradicije na području središnje Istre (2016.), Aspekti suvremenog glazbenog života Hrvata u Srijemu (2017.), istraživanje tradicijske prehrane na području središnje Istre, za potrebe pulske manifestacije Pazi što jedeš (2017.), terensko istraživanje na otoku Šolti o fenomenu otočkog rocka na primjeru sastava Mjesni odbor (2018.), te arhivsko i terensko istraživanje o povijesti i suvremenom kontekstu sevdalinke (2018.). Njezin članak "Aspekti suvremenog glazbenog života Hrvata u Srijemu" bit će objavljen u sljedećem broju znanstvenog časopisa Instituta za kulturu Hrvata u Vojvodini.

dr. sc. Mojca Piškor

Muzička akademija Sveučilišta u Zagrebu

... dižem sidro i odlazim... – otok kao glazbenikov samonametnuti kreativni egzil

Ovim izlaganjem autorica nastoji interpretirati kompleksni odnos otoka i glazbe izdvajajući i apostrofirajući osobna iskustva glazbenika koji su u određenom trenutku svojih profesionalnih karijera odlučili otok učiniti *lokusom* svojeg "kreativnog egzila". Odluka glazbenika da svoj neotočki dom i kreativni prostor zamijene otočkim, otvara važna pitanja u kojima je moguće detektirati različite sedimente procijepa između otoka kao geografske činjenice, otoka kao življenog iskustva, otoka kao kulturnog konstrukta i/ili otoka kao produkta mašte. Iščitavajući glazbeničke narative o iskustvu svakodnevnog života i kreativnog procesa koji se odvija *na* otoku (a tek ponekad i *s* otokom), autorica će pokušati ponuditi pogled na otok kao kreativni prostor na kojem pojedini aspekti realnosti otočkog života, nerijetko percipirani kao mogući ili stvarni izvori frustracije (poput primjerice nametnute i neizbježne izoliranosti), postaju izvorima umjetničke inspiracije. Apostrofiranjem ovog (u okvirima domaće etnomuzikologije slabo istraženog) aspekta suvremenog glazbovanja na otoku, autorica nastoji istodobno pridonijeti i tematskom grananju rastućeg interdisciplinarnog područja studija otočkih glazbi, ali i širem korpusu studija posvećenih migracijama, kretanjima i otocima.

Mojca Piškor doktorirala je etnologiju i kulturnu antropologiju na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu disertacijom Politike i poetike prostora glazbe: etnomuzikološki i kulturnoantropološki pogledi (2010). Od 2001. do 2013. djelovala je na Institutu za etnologiju i folkloristiku u Zagrebu. Od 2013. godine docentica za etnomuzikološke predmete na Odsjeku za muzikologiju Muzičke akademije Sveučilišta u Zagrebu. Područje njezina znanstvenog interesa obuhvaća tradicijske i popularne glazbe zapadnog i nezapadnog svijeta; teme vezane uz neksus glazbe i politike (rasne imaginacije, roda, cenzure) te presijecanja glazbi i diskursa o njima. Posljednjih se godina bavila istraživanjem uporabe glazbe kao sredstva torture u kažnjeničkim logorima na otocima Sv. Grgur i Goli, dok su njezina trenutna istraživanja fokusirana na radnu svakodnevicu i radnička prava profesionalnih glazbenica u Hrvatskoj.

Dr. sc. Marina Blagaić Bergman

Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb

Otočna utvrda Suomenlinna: gradsko naselje Helsinkija, Unescov spomenik svjetske baštine i vojna baza

Suomenlinna je pomorska utvrda koja se proteže na sedam otočića ispred grada Helsinkija. Izgrađena je u fazama počevši od druge polovice 18. stoljeća kako bi

branila Kraljevinu Švedsku (čiji je dio Finska bila) od ruskih nasrtaja. Nakon finskog osamostaljenja 1917. lokalitet dobiva nove funkcije, i dalje u vojnom sektoru. Prostor utvrde se 1973. otvara civilnom korištenju, a zaštita u statusu Unescove svjetske baštine važeća je od 1991. godine.

Danas na području Suomenlinna živi oko 800 stanovnika, a 400 aktivnih radnih mjesta ne čudi s obzirom da prime do milijun gostiju godišnje. Upravno Suomenlinna funkcionira kao naselje Helsinkija, ali s obzirom na vojnu ulogu, državno vlasništvo većine nekretnina na otocima te Unescovu zaštitu, upravljanje razvojem na ovom se otočju odvija usklađujući različite pravne nadležnosti.

Izlaganje će predstaviti etnografsko istraživanje provedeno među stalnim stanovnicima Suomenlinna, propitujući na koji način grade otočnost u kontekstu odnosa prema gradu kojem otočje pripada, te vojnim i turističkim korištenjima prostora. Na otočju je samo trinaest nekretnina u privatnom vlasništvu, sve su ostale u vlasništvu države (330 stanova). Stanovi se izdaju zainteresiranim stanovnicima na javnim natjecajima, a interes je izrazito velik. Otočje ima vrtić, školu, knjižnicu te brojne objekte turističke infrastrukture poput šest muzeja, nekolicine umjetničkih galerija i ugostiteljskih objekata. Povezano je učestalom javnom trajektnom linijom s Helsinkijem tijekom dana. Istraživanje je pokazalo na koje je načine svakodnevnica lokalnog stanovništva obilježena insularnošću prostora, iako je otočje podmorskim tunelom povezano s kopnom (koristi se za iznimno hitne slučajeve).

Dr. sc. Marina Blagaić Bergman viša je asistentica na Institutu za etnologiju i folkloristiku u Zagrebu, Hrvatska. Doktorski rad obranila je 2014. iz interdisciplinarnoga područja otočnih studija s temom utjecaja ekonomije na život stanovništva otoka Šolte tijekom 20. i 21. stoljeća. Osim etnografskih istraživanja otoka te doprinosa istih otočnim studijima, sudjeluje u projektima koji se bave baštinskim studijima, antropologijom migracija i antropologijom prehrane. Trenutno je u studijskom posjetu Sveučilištu u Helsinkiju na kojem sudjeluje na projektu o profesionalnim mogućnostima za visokoškolvane migrante u Finskoj u okviru kojega istražuje iskustva mobilnosti visokokvalificiranih žena s područja jugoistočne Europe. Ne propušta, naravno, priliku za nisoloska istraživanja finskog arhipelaga.

Antonia Dika, mag. arh.

Anamarija Batista, mag. arh.

Sveučilište za umjetnost i dizajn, Linz

Kolektivne utopije poslijeratnog modernizma: Jadranska obala kao raj za odmor i obranu

U vremenskom razdoblju definiranom kao "modernizam" Jadranska obala bivše

Jugoslavije prolazi kroz velike transformacije. Uspon (masovnog) turizma ostavio je snažan trag koji karakterizira područje do danas. No gotovo nepoznato je da je u isto vrijeme i na istom području instalirana i važna vojna obrambena linija. U strogoj tajnosti duž kopnene i otočne obale izgrađen je velik broj vojnih objekata namijenjenih zaštiti nesvrstane države od potencijalnog NATO-ovog napada.

Projekt istražuje ove fenomene – vojsku i turizam – kao i njihov utjecaj na Jadransku obalu i život lokalnog stanovništva. Cilj je sakupljanje, povezivanje i vizualizacija kolektivnog znanja kroz okupljanje različitih protagonista kao što su lokalni stanovnici, bivši vojni dužnosnici ili turisti. Pomoću posebno razvijenih i tijekom istraživanja nekoliko puta nanovo iscrtanih karti projekt nastoji povezati prošlost i sadašnjost, službene informacije i priče pojedinaca. Temeljem primjernih studija slučaja provodi se metodološki slijed, koji istražuje različite sfere interakcije između turizma i vojske i otvara mogućnost stavljanja istih u odnos. Ti se odnosi u detalju razmatraju u pogledu pojmova funkcije i fikcije. Privremeni rezultati istraživanja biti će s jedne strane vraćeni "na teren" u obliku site-specific intervencija i izložba, a s druge strane biti će dostupni širokoj stručnoj javnosti putem konferencija, blogova i društvenih medija, premošćujući jaz između intuitivno-emocionalnog i akademsko-znanstvenog pristupa. Rad polifonijskim pristupom ističe odsutnost "službenih istina" kako bi u sljedećem koraku služio kolektivnom procesuiranju ovog posebnog graditeljskog naslijeđa.

Antonia Dika je arhitektica, urbanistica i istraživačica sa sjedištem u Beču. Rođena je u Rijeci, studirala je arhitekturu u Beču i Berlinu, a trenutno radi na Sveučilištu za umjetnost i dizajn u Linzu. Od 2009. do 2018. godine bila je članica bečkog Ureda za urbanu obnovu, gdje je suinicirala velik broj interdisciplinarnih istraživačkih projekata i uredila knjigu "Balkanmeile. 24 Stunden Ottakringer Straße. Lokale Identitäten und globale Transformationsprozesse" (s Barbarom Jeitler, Elke Krasny i Amilom Širbegović). Od 2007. godine Dika istražuje vojne prostore na jadranskim otocima iz doba Hladnog rata, a trenutno zajedno s Anamarijom Batista radi na projektu "Kolektivne utopije poslijeratnog modernizma: Jadranska obala kao raj za odmor i obranu".

Anamarija Batista, kulturalna znanstvenica i ekonomistica, studirala je ekonomiju na Bečkom ekonomskom i poslovnom sveučilištu te povijest umjetnosti na Sveučilištu u Beču i Akademiji likovnih umjetnosti u Beču. Od 2012. do 2016. bila je stipendistica na Austrijskoj akademiji znanosti s projektom "Künstler/in als Raumplaner/in" (Umjetnik/ca kao prostorni/a planer/ica). Batista radi kao istraživačica, kustosica i nastavnica. Njezin najnoviji rad „Rethinking Density: Art, Culture and Urban Practices” (Promišljanje o gustoći: umjetnost, kultura i urbanističke prakse), koji je uredila u suradnji s Carinom Lesky i Szilviom Kovacs, objavila je izdavačka kuća Sternberg Press u sklopu serije izdanja Akademije likovnih umjetnosti u Beču. Od 2018. surađuje s Antoniom Dikom na projektu „Kolektivne utopije poslijeratnog modernizma: jadranska obala kao raj za odmor i obranu”.

Dr. sc. Irena **Đokić**

Dr. sc. Ivana **Rašić Bakarić**

Odjel za regionalni razvoj, Ekonomski institut, Zagreb

Scenariji razvoja obalno-otočne regije – studija slučaja Primorsko - goranske županije

Primorsko-goranska županija (PGŽ) je obalna regija koja uključuje i otoke. U PGŽ-u je uspješno uspostavljen sustav prostornog planiranja. Prostorni planovi na lokalnoj i županijskoj razini su izrađeni i usvojeni. Županijski prostorni plan usvojen 2013. godine određuje ciljeve prostornog razvoja i racionalnog korištenja prostora. Strateški razvojni okvir županije određen je Županijskom razvojnom strategijom za razdoblje do 2020. godine. U pripremi je i novi županijski plan koji se, uz ostalo, treba osloniti na dosadašnje prostorno-ekonomske trendove, postojeće stanje i dugoročne prognoze. Sve te informacije naći će se u Izvještaju o stanju u prostoru za razdoblje 2013-2016 čija izrada je pred završetkom. Izvještaj će sadržavati i jasnu podjelu na mikroregije: Priobalje, Gorski-kotar i Otoke, koja je potrebna kako bi se što preciznije utvrdila razina gospodarskog razvoja i sektorske specijalizacije.

Za izgradnju prognostičkog modela gospodarskog razvoja PGŽ do 2030, treba prikupiti podatke o gospodarskim i demografskim kretanjima i (ne)zaposlenosti. Temeljem analiziranih podataka sadržanih u Izvještaju i projekcijama trendova ključnih ekonomskih pokazatelja, u ovom istraživanju bit će izrađena tri razvojna scenarija: jedan temeljen na pretpostavci da će se postojeći trendovi nastaviti bez provedbe specifičnih mjera razvojne politike, drugi oslonjen na restrukturiranje kao razvojnu priliku i treći temeljen na održivom razvoju županije. Otoci zauzimaju izdvojeno mjesto u sva tri scenarija.

*Irena Đokić, doktorica je ekonomskih znanosti zaposlena na Ekonomskom institutu, Zagreb. Glavna područja interesa su joj regionalni i lokalni razvoj u Hrvatskoj, s fokusom se na urbanu ekonomiku, brownfield-e i urbanu regeneraciju. Uključena je u brojne projekte u području regionalnog i lokalnog razvoja, evaluaciju razvojnih politika, programa i projekata, strateškog planiranja i upravljanja, te prenamjene i ponovnog korištenja neiskorištenih nekretnine. Djeluje kao trenerica/gostujući predavač na različitim visokoškolskim ustanovama i tijelima javne uprave. Predsjednica je Hrvatske sekcije Europskog udruženja regionalnih istraživanja i ko-autorica hrvatske knjige *Strateški programi lokalnog razvoja – hrvatska iskustva*.*

Dr.sc. Ivana Rašić Bakarić, viša je znanstvena suradnica na Odjelu za regionalni razvoj, Ekonomskog instituta, Zagreb. Od 2001. godine uključena je u istraživačke aktivnosti koje obuhvaćaju objavu znanstvenih radova i suradnju s javnim i privatnim sektorom od 2001. godine. Glavna područja interesa su joj regionalna i urbana ekonomika. Od 2014. godine, sudjeluje u istraživanju "City specialisation and factor productivity in South-East Europe" financiranom sredstavima Globalne

razvojne mreže (Global Development Network). Ko-autorica je hrvatske knjige Strateški programi lokalnog razvoja-hrvatska iskustva.

Sara Jurinčić, mag. arh.

Muzej podvodne arheologije Zadar i Arhitektonski fakultet Zagreb

Integracija lokalnog stanovništva i turizma / sadržaji koji oblikuju nove javne prostore u turističkim središtima

Povijesni slojevi i njihova prisutnost u staroj gradskoj jezgri ključna su tema istraživanja Zadarskog poluotoka. Velik broj zapuštenih povijesnih cjelina prepušten jesustavnom propadanju, izvrnut neprikladnim namjenama/korištenju i devastiran neprikladnim pristupom turizmu. Smatram da upravo pravilno baratanje tim temama ima ključnu ulogu u revitalizaciji obalnih gradskih prostora izloženih turizmu. Temu sam obradila na studiji slučaja napuštenog kompleksa samostana Sv.Nikole. Najvažniji fokus istraživanja je javni prostor - ključna tema istraživanja starih gradskih jezgri Dalmacije. U kojima prostor za građane odumire, a turizam istiskuje stanare. Iz toga je proizašao zadatak na koji sam se fokusirala: prijedlog integracije javnog prostora i muzeja, na parceli nekadašnjeg samostana klarisa. Što se tiče javnog gradskog prostora, očitala sam jake postojeće točke, i uz njih uočila slabije impulse u gradskom tkivu s velikim potencijalom za razvoj. Parcelu kompleksa sv.Nikole prepoznala sam kao kariku koja nedostaje u potezu razvijene Rive i njegovog konceptualnog nastavka na najjaču javnu os Zadra – Kalelargu. Izazov u izboru parcele bila je povijesna dinamika samostanskog kompleksa, te izraziti kontrast kontaktnih zona. Te oprečne karakteristike rubova sudaraju se kroz kompleks samostana i neafirmiranog trga sv. Frane. Iz toga je logično proizašla tema spoja povijesnog i današnjeg, tj povijesnog jezika izgovorenog suvremenim rječnikom. Motivacija za odabir teme istraživanja, vezana je uz turbulentnu povijest parcele, kontrast kontaktnih zona i prije svega, kompleksnost samog prostora i njegovog značaja u gradu. Novom intervencijom povijesni prostor se povezuje, dobija novi karakter, pri čemu se podcrtava arhitektonsko naslijeđe, a muzejski volumen postaje neutralni put koji povezuje i naglašava postojeće fokuse, stvarajući novi javni prostor za građane.

Sara Jurinčić, rođena 1989. u Zadru. Preddiplomski studij arhitekture – Arhitektonski fakultet Zagreb (2008. – 2011.) Arhitektonska praksa u Rotterdamu (studio NIO architekten) 2011. Diplomski studij arhitekture – Arhitektonski fakultet Zagreb (2012. – 2015.) Od 2012. aktivna na radionicama, simpozijima i edukacijama vezanim uz re-use i film, sa naglaskom na temama: re-use-a, tradicionalnih materijala/tehnika gradnje, te njihovim suvremenim primjenama, revitalizaciji obale i otoka, na hrvatskoj i europskoj razini (Zagreb, Zadar, Vis, Ugljan, Rotterdam, Copenhagen, Berlin). Navedene teme istražene su u Diplomskom radu i proširene daljnjim istraživanjem nakon diplome. Tako je nastalo izlaganje prijavljeno na simpozij 'Anatomija otoka'.

prof. dr. sc. Sonja Jurković

Ideal grada - Lastovsko selo

U definicijama idealnog grada od Grčke, Renesanse do Moderne, provlači se nit vodilja da idelni grad gradi idealno društvo. Može li idealno društvo uopće postojati i nije li idealna kristalizacija grada neostvariva pretpostavka?

Mislim da se Dubrovačka Republika približila tim idealima. Uredila je grad i prostor, ponašanje i obaveze i ostvarila prostor individualne slobode. I mi se, kao društvo, još uvijek nadamo postići humanije uređenje. Koliko smo daleko od toga? Ne želimo naše otoke vidjeti kao Lampeduzu, a ni onih 1.000.000 izbjeglica ne bi znalo što započeti na tim našim praznim prostorima.

Otoci su branili i hranili Dubrovačku Republiku ali su degradirali nakon njenog kraja. Bez te funkcije ostali su nemoćni čekajući da ih obuhvati neka druga systemska mreža. Zato će biti zaista teško naći optimalnu varijantu razvoja otoka. Teorijskih je mnogo: od inteligentnih otoka do prirodnih rezervata, od privremenog staništa za prilagođavanje Europi do škola za ekološku i socijalnu snošljivost.

Meni je teško povjerovati da je išta drugačije od statusa quo bolje za Lastovo. Tranzicije u neposrednoj blizini upozoravaju na svoju grubost. Najtraženiji suveniri u Dubrovniku su oni "Igre prijestolja". Umjesto povijesno kulturnih obilazaka grada, nuđaju se obilasci mjesta snimanja. Pozornica kulture postala je prizorište lažnih kulisa i scenografija. I uz Lastovo bi se mogao usidriti kruzer s 5000 posjetitelja, pa kad im se pripreme žičare i obilježja postaja "Ratova zvijezda" turisti bi možda i povjerovali da je dosegnut ideal gustoće socijalizacija, da je komfor kabina s balkonom i 1 poslužitelj na 4 osobe nadmašio kamene kale, ostarjele none i noniće i da prisustvuju još jednom filmu nepotrebne melankolije.

Zato bi Selo kao Idealni grad trebalo ostaviti kao potvrdu da su ideali ostvarivi (ili su to bili), da je razum više od pohlepe i da je odabrani smještaj omogućio sigurnost, a život u prirodnoj školjci bio najbolji izbor. Da je uvažavanje potreba drugih za vidicima i poštivanjem ugrađenog reda, moguće.

Otočna zajednica pamti što je održivost i zna da naslijeđe nema cijene jer znači produžetak autohtone kulture koja će se uvijek isticati posebnosću nad pomodnošću. Odajmo počast Lastovskoj baštini. To je najmanje što možemo.

Rođena 26. 01.1942. u Zagrebu. Diplomirala inženjera arhitekture stekla je 1966. Doktorsku disertaciju obranila je 1994. na Arhitektonskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Od 1971. do 2007. radi kao asistentica, a zatim kao profesorica na Katedri za urbanizam, prostorno planiranje i pjezažnu arhitekturu, gdje uz predavanja studentima radi i na urbanističkim planovima (Rijeke, Makarske, Labina i dr.). Sudjelovala je na više Ljetnih radionica za studente (Elafiti, Lošinj i Rovinj u Hrvatskoj, Izola i Ljubljana u Sloveniji, Firenca i Venecija u Italiji, Efes u Turskoj i Rotterdam i Nizozemskoj).

U mirovini je, ali još uvijek piše knjige i članke o urbanističkim problemima.

Nevena Kereša, dipl. ing. arh.
Tehničko sveučilište u Beču

reVillage: Revitalizacija ruralne arhitekture na otocima i obali Jadrana

Ruralni krajolici na otocima i obali Jadrana nepovratno se mijenjaju pod utjecajem masovnog turizma. Tradicionalni način života, usko vezan uz poljoprivredu, gotovo je u potpunosti nestao. Brojna sela i zaseoci napuštaju se zbog manjka aktivnosti. Jadranska Hrvatska je danas turistički najposjećenija ruralna regija u Europi no ta titula ne upućuje na njenu ruralnost. Apartmanizacija i raštrkano širenje smještajnih kapaciteta odstupaju od mjerila ruralne arhitekture. Istovremeno, gotovo se uopće ne djeluje na podizanje kvalitete života u naseljima.

Turizam i privremeni posjetitelji ne mogu pomoći opstanku ruralnih sredina. Bez stalnih stanovnika koji žive na tim prostorima tijekom cijele godine, nije moguće očuvati a kamoli razvijati specifične lokalne identitete, kulturu i arhitekturu.

Baziran na diplomskom radu završenom na studiju arhitekture u Beču, "reVillage" je s jedne strane istraživački i teoretski, s druge vizionarski, a s treće praktičan i konkretan projekt. On propituje mogućnosti revitalizacije ruralnih sredina na Jadranu te naglašava važnost revalorizacije kulturne baštine i obnove izgrađenog okoliša kao glavnih stavaka odgovorne održivosti. reVillage je orijentiran prema kvalitetnim javnim, društvenim i kulturnim sadržajima te novim formama stanovanja i rada 21. stoljeća koji bi inicirali povratak i naseljavanje stanovništva. On stavlja turizam u drugi plan i bavi se onima koji uistinu žele živjeti u ruralnim sredinama.

Nevena Kereša rođena je 1989. u Varaždinu, preddiplomski studij arhitekture završava na Arhitektonskom fakultetu u Zagrebu, a diplomski na Tehničkom sveučilištu u Beču. Od 2014. intenzivno sudjeluje na simpozijima, ekskurzijama i radionicama koje se bave temama revitalizacije industrijske baštine, suhozidne baštine te otočnog i ruralnog razvoja. Inspirirana "arhitekturom nužnosti" koja brine o širem kontekstu u kojem nastaje, razvija projekte revitalizacije ruralnih i urbanih struktura. Aktivna je članica udruga: Dragodid, Anatomija otoka i nuSynergetic.

dr. sc. Sanja Klempić Bogadi

dr. sc. Sonja Podgorelec

Institut za migracije i narodnosti, Zagreb

„Samo da ima ljudi, ...samo da ne izumre naš otok“ - migracija kao svakodnevnica

Migracijski tokovi značajno su i trajno izmijenili demografsku sliku hrvatskih otokâ. Na svim hrvatskim otocima odvija se višedesetljetno trajno iseljavanje radno aktivnog

stanovništva. Uzroci su nemogućnost zapošljavanja na otoku te odlazak djece i mladih stanovnika, nerijetko već u ranim fazama školovanja, kao prethodnica trajnog iseljenja. U otočnom načinu života migracija je uobičajena pojava, pa tako gotovo nema obitelji u kojoj barem jedan član nije duže razdoblje svojega života proveo na kopnu. Otočani migraciju prihvaćaju kao sastavni dio otočnog načina života, svoje povijesti, kulture i društveno-ekonomskog života. Na temelju provedenih istraživanja na hrvatskim otocima autori predlažu tipologiju koja obuhvaća skupine stanovnika s obzirom na različitost migracijskog iskustva.

Zbog svijesti o malenosti i krhkosti te snažno iskazane želje za demografskim opstankom, otočne se zajednice sve više otvaraju prema strancima – prije svega doseljenicima, a onda i turistima. Otočani uglavnom pozitivno doživljavaju doseljenike i smatraju da je najvažnije da se prilagode lokalnoj zajednici te u njima vide nadu demografskog i gospodarskog opstanka. S druge strane, doseljenici se uglavnom osjećaju prihvaćenima u novoj sredini, premda postoji određena socijalna distanca koju, po njihovom mišljenju, nameću starosjedioci.

Sanja Klempić Bogadi viša je znanstvena suradnica, zaposlena u Institutu za migracije i narodnosti od 2000. Pročelnica je Odsjeka za migracijska i demografska istraživanja. Diplomirala je, magistrirala i doktorirala na Geografskom odsjeku PMF-a Sveučilišta u Zagrebu. Suradivala je na nekoliko znanstvenih projekata, objavila dvadesetak znanstvenih radova, te izlagala na brojnim međunarodnim znanstvenim konferencijama. U suautorstvu sa Sonjom Podgorelec objavila je knjigu Gradovi potopili škoje – promjene u malim otočnim zajednicama (2013). Glavna je urednica znanstvenog časopisa Migracijske i etničke teme. Njezina su područja znanstvenog interesa starenje, migracije, geografija otoka.

Sonja Podgorelec, sociologinja, znanstvena je savjetnica, zaposlena u Institutu za migracije i narodnosti u Zagrebu. U svojim istraživanjima i znanstvenim radovima prvenstveno se bavi migracijama, starenjem (sociološkim / socio-gerontološkim aspektima starenja hrvatske populacije, osobito otočne) i kvalitetom života. Dr. Podgorelec autorica je ili koautorica pet knjiga od kojih su najznačajnije: Ostarjeti na otoku - Kvaliteta života starijih stanovnika na hrvatskim otocima (2008) i Gradovi potopili škoje - Promjene u malim otočnim zajednicama (koautorica Sanja Klempić Bogadi, 2013), kao i više od pedeset znanstvenih i stručnih radova.

dr. sc. Željka Kordej-De Villa
dr. sc. Dubravka Jurlina Alibegović
Ekonomski institut, Zagreb

Pametno upravljanje za pametne otoke

Iako u svijetu postoji nekoliko primjera “pametnih regija”, još uvijek ne postoje odgovarajući standardi koji bi pojednostavnili zadatak uobličavanja takvih područja. Jedan od razloga je diverzificiranost i posebnosti svake regije. Pretpostavlja se da bi u

slučaju otoka taj zadatak bio jednostavniji s obzirom na njihove zajedničke značajke poput ograničene ekonomske diverzifikacije, značajnog potencijala obnovljivih izvora, jedinstvenih ekosustava, jakog otočnog identiteta, i sl.

Transformacija otoka u pametan otok je dug i složen proces. Koncept pametnog otoka proizlazi iz koncepta pametnog grada koji sadrži šest dimenzija – pametno gospodarstvo, pametni građani, pametna mobilnost, pametan okoliš, pametno življenje i pametno upravljanje. Europska Inicijativa (Smart Island Initiative) iz 2017. godine pametni otok definira kao „insularni teritorij koji je na putanji održivosti i kombinira aktivnosti ublažavanja, ali i prilagođavanja klimatskim promjenama, a sve u cilju stvaranja održivog lokalnog ekonomskog razvoja i visoke kvalitete življenja lokalnog stanovništva, primjenjujući pametna i integrirana rješenja u upravljanju infrastrukturom, prirodnim resursima i okolišem u cjelini, uz podršku IT sektora, promicanje primjene inovativnog i društveno inkluzivnog upravljanja uz primjenu inovativnih financijskih mehanizama“. Elementi te definicije uvode i načela cirkularne ekonomije u upravljanje otokom.

U radu će se dati prikaz literature koja se odnosi na koncepte pametnog grada i pametnog otoka, te formuliranje smjernica za tranziciju prema pametnim otocima. Uz to, predložit će se i model pametnog upravljanja otočnim područjima uz prezentaciju izabranih analiza slučaja hrvatskih otoka.

Željka Kordej-De Villa je iskusan istraživač u području ekonomike i politike zaštite okoliša. Znanstvena je savjetnica u Ekonomskom institutu, Zagreb gdje je 1987. godine započela svoju profesionalnu karijeru. Glavni istraživački interesi su ekonomika okoliša i ekonomika prirodnih resursa, lokalni ekonomski razvoj, regionalna i urbana ekonomika, te javne politike. Prvenstveno je uključena u primijenjena istraživanja te projekte savjetovanja za različita ministarstva, uključujući Ministarstvo zaštite okoliša i energetike, Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije, te institucije poput Hrvatskih voda, Hrvatskog zavoda za prostorni razvoj i sl. Autorica je brojnih radova i istraživačkih studija, a od 1998. članica je Hrvatske sekcije Europskog udruženja regionalnih istraživanja (ERSA).

Dubravka Jurlina Alibegović je znanstvena savjetnica i predstojnica Odjela za regionalni razvoj na Ekonomskom institutu, Zagreb. Njezina područja istraživanja uključuju javne financije, fiskalne odnose među razinama javne vlasti, lokalni i regionalni razvoj te implementaciju modela pametnog grada na hrvatske gradove. Objavila je brojne znanstvene radove, pripremila poglavlja za knjige i sudjelovala kao voditeljica projekta u mnogim nacionalnim i međunarodnim istraživačkim projektima. Članica je Upravnog odbora Europskog udruženja urbanih istraživanja (EURA) i članica Hrvatske sekcije Europskog udruženja regionalnih istraživanja (ERSA). Bila je ravnateljica Ekonomskog instituta, Zagreb (2013.-2016.), ministrica uprave (2016.) i zamjenica ministra znanosti i tehnologije (2000.-2002.) u Vladi Republike Hrvatske.

Iva Kosmos, MA

ZRC SAZU, Institut za studije sjećanja i kulture, Ljubljana, Slovenija

Industrijalizacija, radnice, turizam: o radu, zatvaranju i zaboravu tvornica ribljih konzervi na Cresu i Lošinju

Tvornica ribljih konzervi „Kvarner“ u Malom Lošinju na svom je vrhuncu hranila više od sto pedeset obitelji, a tvornica „Plavica“ iz Cresa dobrih sto. Unatoč uspješnom poslovanju „Kvarner“ se zatvara 1974., dok je Plavica „izdržala“ sve do 1996. U ovoj prezentaciji promatrat ćemo tvornice kroz povijesnu perspektivu te ćemo se fokusirati na dva središnja narativa kroz koja možemo sagledati kompleksne društvene odnose te naslijeđa (de)industrijalizacije.

Priče radnica otkrivaju kompleksnosti industrijalizacije. Tvornica je naime, s jedne strane, nudila mobilnost, zaposlenje i socijalnu sigurnost i to prije svega deprivilegiranim ženama: siromašnim, nepismenim, rastavljenim i/ili samohranim majkama. S druge strane, radnice svjedoče o izuzetno teškim uvjetima rada, malim plaćama, neprimjerenom smještaju, hijerarhiji među radnicima. Industrijalizacija se tako pokazuje kao proces s dva lica: s jedne strane nudi sredstva za ekonomsku emancipaciju, mobilnost i porast demografije, a s druge održava neprimjerene uvjete rada.

Drugi narativ koji se oblikuje oko tvornice ukazuje na dugotrajan proces „turistizacije“ Jadranske obale. Zatvaranje tvornica poklopilo se s razvojem turizma koji je određene prakse, krajolike, zvukove i mirise označio neprimjerenima za turističku lokaciju. Smrad, neprijatan izgled krvi u moru te činjenica da je sve to nekoga „smetalo“ navode se među razlozima za zatvaranje. Sve to ukazuje na uspostavljanje turizma kao dominantne privredne i životne kulture. U današnje vrijeme koncept „turističke destinacije“ polako zamjenjuje koncept „zajednice“ i „grada“ te se različiti aspekti prošlosti, kao i aktualnog života na moru, podređuju svrsi pružanja turističkih usluga i iskustava. Simptomatično je da na Lošinju – velikom turističkom biseru ne postoji nikakvo sjećanje na nekadašnju tvornicu „Kvarner“, a vlasnik zapuštenih prostora tvornice planira njihovo rušenje i prenamjenu u hotel. Za razliku od toga, u Cresu – mjestu s manje razvijenim turizmom, tvornica „Plavica“ ostaje u sjećanju na nekoliko načina, između ostalog i kroz rad tematski uređenog kafića Plavica u prostorijama nekadašnje tvornice.

Iva Kosmos je poslijedoktorandica na ZRC SAZU u Ljubljani. Njeno istraživanje fokusira se na različite upotrebe sjećanja, prije svega onog vezanog za Jugoslaviju, te na post-jugoslavensku kulturnu produkciju, prije svega kazalište i književnost. Završila je doktorat na Sveučilištu u Zagrebu (2015), bila je Fulbrightov stipendist i istraživač na University of Wisconsin – Madison (2014) te gostujući istraživač na Centru za Jugoistočne evropske studije Sveučilišta u Grazu (2016). Trenutno radi na knjizi koja će nastati na temelju njezinog doktorata posvećenog post-jugoslavenskim piscima u egzilu.

Dr. sc. Axel Luttenberger

Sveučilište u Rijeci, Pomorski fakultet, Rijeka

Kaznena djela protiv okoliša u obalnom području

Kaznena djela protiv okoliša su nezakonite radnje koje izravno štete okolišu. Kaznena djela protiv okoliša, nerijetko sagledana kao djela bez oštećenika i nehatna djela, često su nisko na listi prvenstva osnaženja i uobičajeno su kažnjavana administrativnim sankcijama koje su često nejasne i manjeg opsega. Prezentacija analizira značaj Direktive 2009/99/EC o zaštiti okoliša putem kaznenog prava (ECD). ECD nije instrument kaznenog prava, iako odredbe o okolišnoj odgovornosti mogu pomoći sprječavanju kaznenih djela protiv okoliša učinivši počinitelje odgovorne za posljedice njihovih radnji i za troškove čišćenja u obalnom području. Jedan od nedostataka ECD je nedostatak pravne sigurnosti, jer definira obilježje kaznenog djela pozivom na nezakonita ponašanja iz drugih direktiva. To uključuje ovisnost definicije kaznenih djela protiv okoliša o prekršajima nacionalnih zakonodavstva koji oživotvoruju pravnu stečevinu i o sposobnosti pravosuđa države članice. Posebna pozornost je usmjerena na Republiku Hrvatsku. Primjerena međuovisnost oživotvorenja kaznenog i nekaznenog prava je od ključnog značaja za postizanje veće učinkovitosti u ciljevima zaštite okoliša.

Axel Luttenberger je redoviti profesor u trajnom zvanju i predstojnik Katedre za društvene znanosti Pomorskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci. Diplomirao je na Pravnom fakultetu u Rijeci, te magistrirao i doktorirao na Pravnom fakultetu u Splitu. Položio je pravosudni ispit i ima dugogodišnju praksu u gospodarstvu pomorskog osiguranja kao pravni zastupnik i savjetnik. Ima iskustvo u lokalnoj samoupravi i središnjoj vlasti, kao gradonačelnik i saborski zastupnik. Autor je četiri knjige i preko devedeset znanstvenih radova. Njegove glavne aktivnosti uključuju predavanja iz pomorskog, trgovačkog i okolišnog prava na raznim sveučilištima i programima stručnog osposobljavanja.

Antonio Morić-Španić, mag. geogr. i mag. educ. geogr.

CROGIS - Centar za održivi razvoj GIS tehnologijama

Dalmatinski crni bor - skriveni prirodni resurs ruralnog razvoja otoka Hvara

Dalmatinski crni bor (*Pinus dalmatica*), osim na otoku Hvaru, danas nalazimo još samo na najvišim dijelovima Brača, na nekoliko izoliranih lokaliteta na otoku Korčuli, dok na poluotoku Pelješcu i Biokovu uglavnom prevladavaju hibridne vrste običnog crnog bora (*Pinus nigra-intermedia*). Dalmatinski crni bor karakteriziraju specifične morfološke karakteristike, pri čemu se posebno ističe njegova kišobranasta krošnja, što ga znatno razlikuje od ostalih sorti crnog bora u regionalnom okruženju.

Na otoku Hvaru on predstavlja autohtonu biljnu vrstu, no njegov se areal u 20. stoljeću, uslijed intenzivnog ljudskog utjecaja na otočni okoliš (požari), drastično

smanjuje i potiskuje u reljefno više otočne zone. Prije intenzivnog antropogenog utjecaja na autohtoni mediteranski krajolik, dalmatinski crni bor je bio najrasprostranjenija šumska vrsta na otoku Hvaru, a u antičkim zapisima grčkih kolonizatora ime otoka glasilo je *Pityeia* ("borov otok"). Dalmatinski crni bor danas uglavnom raste u središnjem dijelu otoka, na nadmorskim visinama iznad 300 metara. Uzevši u obzir primarno njegovu okolišnu i društvenu vrijednost, dalmatinski crni bor predstavlja najvrjedniju mediteransku vrstu za pošumljavanje krških zona te sprječavanje erozije zemljišta i drugih prisutnih padinskih procesa. Izvornim autorskim istraživanjem utvrđeno je smanjenje areala dalmatinskog crnog bora na otoku Hvaru za više od jedne trećine u razdoblju između 1975. i 2014. godine, pri čemu ta vrsta danas prekriva tek oko 1 % ukupne površine otoka i suočena je s potpunim nestankom.

Zbog njegovih okolišnih, društvenih i rekreacijskih vrijednosti, kao i činjenice da se na širem području njegovog areala nalaze najvrjedniji prirodni i kulturni resursi hvarske baštine, autor ovom prilikom želi ukazati na nužnost potrebe buduće zakonodavne i institucionalne zaštite vršnog dijela otoka Hvara kategorijom zaštite okoliša *značajni krajobraz*.

Antonio Morić-Španić, magistar geografije, rođen je 22. listopada 1989. godine; diplomirao je na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, a 2017. godine na istom sveučilištu upisuje doktorski studij. Aktivno sudjeluje u unaprjeđenju srednjoškolskog obrazovanja kroz implementaciju STEM i informacijsko-komunikacijskih tehnologija u nastavu - projekt "HvarR&D" (www.hvard.eu). Od 2016. godine je dopredsjednik "CROGIS-a - Centra za održivi razvoj GIS tehnologijama". Područja interesa: prostorno planiranje i regionalni razvoj, primjena GIS-a u održivom upravljanju prostornim resursima te implementiranju u obrazovani sustav.

Máirtín Ó Méalóid, Dip Arts (Lingvistika) CPC (Transport)
Upravitelj Razvojne koordinacije Cape Clear Otočja, Irska

Irski Otoci – zajednice na margini

Irski otoci trude se navesti irske vlasti da razviju zasebne otočne razvojne politike koje bi pomogle otočanima da u dobu urbanizacije samostalno brinu o svojim osjetljivim zajednicima. Diljem Irsk,e a i globalno, ljudi se odlučuje za život u urbanism sredinama, što posebice tječe na otoke. Prezentacija će se baviti trenutnim stanjem na otocima uključujući pristup izvorima sredstava i načine na koje ih otoci dobivaju kako bi otočanima mogli pružiti osnovne javne usluge. Prezentirano će biti i zašto je financijska podrška nedovoljna ako nema realistične otočne politike.

Svaki od irskih naseljenih otoka ima državnog službenika koji ima brinuti o održivosti otočne svakodnevnice i kulture. Bez realistične otočne politike njihov posao je frustrirajući jer se nastojeći djelovati u korist otočne zajednce, bore protiv sustava koji ih plaća. Posebno će biti prikazano stanje po pitanju zadovoljavanja raznih

potreba irskih otoka i kako bi im pomoglo kad bi bilo političke volje i kad bi se stav o otocima promijenio.

Máirtín Ó Méalóid rođen je u obalnom gradu Dun Laoghaire 1964. godine. Studirao je lingvistiku, posebno jezičnu politiku na National University of Ireland, Galway. Ima i nekoliko pomorskih kvalifikacija uključivo licencu kapetana malih putničkih brodova. Studirao je kompjuterski vođeno inženjerstvo i pridružene inženjerske predmete. Ima 25 godina iskustva bavljenja raznim problemima s kojima se sreću otočne zajednice uključujući ekonomski razvoj i autonomnu brigu o otočnom kulturnom nasljeđu. Trenutno je zamjenik predsjedavajućeg Irske otočne federacije. Uključen je i u projekt Water Saving Challenge (WASAC)) čije je rezultate predstavljao u Hrvatskoj, Škotskoj, Irskoj i u Briselu.

dr. sc. Ivona Orlić

Katja Sirotić, MA

Etnografski muzej Istre/Museo Etnografico dell'Istria, Pazin, Hrvatska

Otok Sveti Nikola – etnografsko istraživanje impresija domicilnog stanovništva

Otok Sv. Nikola mali je otočić u akvatoriju grada Poreča koji ujedno služi i kao njegov prirodni lukobran. U zapisima je poznato njegovo naseljavanje još od prapovijesti, no nikad nije bio dugotrajno nastanjen većim brojem ljudi upravo zbog svoje male površine i blizine susjednog kopna. Stoga ne možemo govoriti o klasičnim teorijama migracija vezano uz taj otok, ali migracije možemo sagledati simbolički. Uz kratki povijesni pregled, želi se ukazati na političku migraciju, odnosno promjenu života na otoku uvjetovanu aktualnom političkom situacijom – kako se život na otoku mijenjao za vrijeme vladavine Italije, Jugoslavije te kakav je danas u Republici Hrvatskoj. Istražujući život otoka zadnjih stotinjak godina izdvaja se radna migracija koja povlači sa sobom migraciju selo-grad. Naime, seosko stanovništvo u vrijeme razvoja masovnog turizma migrira iz unutrašnjosti Istre prema obali zbog potrebe za radnom snagom. Stoga velik broj stanovnika odlazi svakodnevno iz grada na otok poslovno, ili se čak privremeno nastanjuje dok traje turistička sezona. Uz ovu cirkulaciju radnog stanovništva mogu se paralelno pratiti i sezonske migracije turista koji dolaze na otok radi odmora. Kako je u novije vrijeme sve aktualnija *migracija životnog stila* u radu ćemo se dotaknuti i nje.

Razne promjene na otoku koje su se događale godinama neizbježno su utjecale na domicilno stanovništvo – ponekad u pozitivnom, a ponekad u negativnom smislu. Upravo zbog toga istraživanje je fokusirano na domicilno stanovništvo s ciljem upoznavanja s njihovim osobnim iskustvom – kako doživljavaju otok, koja ih sjećanja i emocije za njega vežu te koliko su zadovoljni trenutnom valorizacijom otoka. Analizom podataka dobivenih polustrukturiranim intervjuom želi se prikazati

važnost tog otočića u životu Porečana koja u današnje vrijeme zbog masovnog turizma sve više blijedi.

Orlić, Ivona etnologinja, pedagoginja, fotografkinja. Na Pedagoškom fakultetu u Rijeci diplomirala pedagogiju i organizaciju kulturnih djelatnosti. Magistrirala i doktorirala etnologiju i antropologiju na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Od 2006. zaposlena u Etnografskom muzeju Istre u Pazinu, kao kustosica. Suradnica je u Osnovnoj umjetničkoj školi u Poreču. Sudjelovala je na istraživačkim projektima Instituta za međunarodne odnose u Zagrebu, Instituta za poljoprivredu i turizam u Poreču te znanstvenim i stručnim skupovima u Hrvatskoj i inozemstvu. Objavljuje znanstvene i stručne radove, knjige i slikovnice iz područja antropologije prehrane, identiteta, turizma, odgoja, Istre. Dobitnica nagrade grada Poreča za kulturu (Sv. Mauro) i nagrade Milovan Gavazzi Hrvatskog etnološkog društva.

Katja Sirotić diplomirala 2017. godine na Sveučilištu u Zadru kao dvopredmetni student te stekla titule magistra etnologije i antropologije te magistra edukacije geografije. Od ožujka 2018. godine zaposlena je na stručnom osposobljavanju u Etnografskom muzeju Istre/Museo Etnografico dell'Istria pod mentorstvom više kustosice Ivone Orlić. Aktivno se bavi njegovanjem istarske tradicijske glazbe kroz pjesmu, ples i sviranje stoga je njen interes istraživanja prvenstveno usmjeren na nematerijalnu kulturnu baštinu, tradicijsku glazbu, etnomuzikologiju, kulturni identitet, turizam. Članica je Hrvatskog etnološkog društva.

dr. sc. Tomislav Oroz

Odjel za etnologiju i antropologiju Sveučilišta u Zadru, Zadar

Aleksandar Tomaš

Hrvatska radiotelevizija – Odjel za narodnu glazbu, Zagreb

Mediterranski raj domaćih *furešta*: imaginacije prostora i vremena otoka Hvara

Prezentacija će ukazati na raznolike kulturne prakse potaknute migracijskim trendovima koji zadnjih godina postaju evidentni na otoku Hvaru. Etnografsko istraživanje provedeno u nekoliko zadnjih godina na otoku Hvaru, temeljeno na kvalitativnim intervjuima s osobama koje su se odlučile nastaniti na otoku, pokazuje da u raznolikosti životnih iskustava postoje zajedničke crte neovisno o socio-kulturnoj pozadini migranata. Takozvana "tradicionalna otočka kultura", uronjena u globalizacijske procese, konstituira Mediteran kao točku koja pobuđuje interes suvremenih migranata vođenih životnim stilom. Cilj nam je odgovoriti na pitanja povezanosti suvremenih migracijskih trendova i njihovih posljedica po otočnu kulturu. Što se događa kada se unaprijed stvorene, nerijetko stereotipizirane, slike mediteranskog otoka susretnu s dnevnim otočnim ritmom i kulturnim praksama. Što je zajedničko raznovrsnim diskursima o Hvaru, te kako se diskursi o egzotičnoj mediteranskoj destinaciji transformiraju uslijed praktičnog iskustva života na otoku?

Kakva je percepcija Hvara u očima domaćih *furešta*? Bilo da je riječ o "praktičnom mediteranzizmu" (Herzfeld 2005:45-63), ili "postajanju Mediterancem" u vrijeme globalne mobilnosti (Löfgren 1999:161), recentne kulturne prakse migranata životnog stila, otvaraju brojna pitanja dijasporičnih identiteta, pitanja pripadnosti, temporalne i iskustvene heterogenosti i imaginacija.

Tomislav Oroz je docent na Odjelu za etnologiju i antropologiju, Sveučilišta u Zadru. Diplomirao je etnologiju i kulturnu antropologiju te povijest na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Na istome sveučilištu doktorirao je s temom iz područja etnologije i kulturne antropologije. Njegove nastavne aktivnosti i znanstveni interes obuhvaća mediteranske i otočne studije, kulturne memorije i balkanističke studije.

Aleksandar Tomaš je apsolvent dvopredmetnog diplomskog sveučilišnog studija filozofije i etnologije i antropologije Sveučilišta u Zadru. (Prvostupnik je filozofije i etnologije i antropologije.) Znanstveni interes mu obuhvaća otočne studije, a dosadašnja istraživanja migracija proveo je na otocima Hvaru i Silbi. Radi na Hrvatskoj radioteleviziji u redakciji narodne glazbe kao autor i voditelj emisija „Iz hrvatske narodne baštine“. Član je nevladine organizacije „By the Ocean we Unite“ koja se bavi istraživanjima zagađenja okoliša te projektima kojima bi se to zagađenje smanjilo.

Dinka Pavelić, Master of Excellence BiA

Mikro-javno

Izlaganje će se baviti primjerom obnove starog mlina za masline (Komujskog magazina) zaštićenog spomenika kulture, na malom pučinskom otoku Premuda, s oko 53 stalna stanovnika. Obnovom „Malina“ , promijeniti će se i namjena samog objekta u prostorije za okupljanje stanovništva i lokalnih udruga. Obnova je počela 2011, i još traje, obzirom na spori dotok sredstava od strane Ministarstva kulture, grada Zadra, Ministarstva regionalnog razvoja, te ostalih alternativnih izvora financiranja.

Obnova je iniciralo nekoliko volontera povremenih posjetioca otoka, te Udruga Premujana, koja ujedinjuje stalne i povremene stanovnike. Postavlja se pitanje: kome služi taj novi javni prostor? Koji je karakter suvremenog „javnog“ i „komunalnog“ u takvim mikro-zajednicama na malim pučinskim otocima? Osim Komujskog magazina, potencijal za javnu (pre) namjenu na otoku ima i napuštena osmatračnica vojarne, koja je bila jedan od isturenih točaka bivše vojske na moru prema Italiji. Kao i većina tavih instalacija na našem arhipelagu, ona je u fazi „čekanja“ pravog projekta i ili/ investitora. Do tada je prepuštena uništavanju i urušavanju.

Autorica će se osvrnuti na pojam komunalnog vlasništva na otocima, te na iskustva radionica koje je mentorirala: na Visu koja se bavila prenamjenom vojarne Rogači u

Komiži te radionice u Jelsi koja se bavila odnosom polja i grada te sezonalnošću punjenja i pražnjenja javnih prostora i prometnih površina.

Dinka Pavelić je arhitektica iz Zagreba, završila je poslijediplomski studij The Berlage Institute u Amsterdamu i Rotterdamu. Radi doktorsku tezu na temu prostornog razvoja otoka „Archipelagopolis -at home at the sea“ na Arhitektonskom fakultetu u Ljubljani. Podučavala je urbanizam na Arhitektonskom fakultetu i Agronomskom fakultetu u Zagrebu, na studiju Krajobrazne arhitekture, kao honorarni asistent. Kao gost profesor predavala na Strelka institutu Moskva. Bila je glavna i odgovorna urednica stručnog časopisa „Čovjek i prostor“, te angažirana u upravnim odborima stručnih udruga (UHA, DAZ) . Prakticirajuća je arhitektica i urbanistica. Momentalno zaposlenau Školi primjenjenih umjetnosti, Odjel arhitekture.

Sylvain Ivan Petit

SMILO NGO (Tajnik i predstavnik u Hrvatskoj)

Oznaka SMILO (SMILO label) za male održive otoke

Sudjelovanje na Anatomiji otoka u skladu je s mojim profesionalnim aktivnostima i osobnim angažmanima. Od početka 2018, surađujem s LAG 5, Parkom Prirode i općinom Lastovo na teritorijalnoj dijagnozi otoka Lastova. Usporedno se analiziraju metodologija i procesi NGO SMILO koje razvijamo od 2015. godine.

U prezentaciji ću pokazati genezu NGO SMILO i predstaviti naše stručnjake i partnerske institucije. Detaljno ću izložiti naše strateške ciljeve, uglavnom opisujući strukturu Oznake SMILO (SMILO label) za male održive otoke. Kako bi predstavio našu viziju, načela, metodologije i procese, predstaviti ću naše partnerske otoke i ključne aktivnosti iz cijelog svijeta.

Kako u udruzi djelujem kao posrednik za hrvatske otoke, predstaviti ću rad na otoku Zlarinu od 2016: izložbe, radionice, sastanke, itd., koji su pomogli uspostaviti zajedničku teritorijalnu dijagnozu otoka (SMILO tematika održivog razvoja: vodoopskrba i pročišćavanje otpadnih voda, otpad i njegovo zbrinjavanje, čista energija, krajolici i bio raznolikost). NGO SMILO potiče dinamiku koja će dovesti do definicije plana integralnog upravljanja otokom. U glavnini prezentacije opisati ću trud uloženi u strukturiranje i animiranje inovativnog tijela upravljanja, odnosno Odbora za održivi razvoj otoka Zlarina. U drugom dijelu prezentacije usredotočiti ću se na razvoj mehanizama planiranja koje treba uskladiti s postojećim zakonima i strategijama na različitim razinama, od nacionalne do lokalne, posebno jer je pred donošenjem novi Zakon o otocima. Konačno, otvoriti ću raspravu prezentirajući naše poteškoće, dostignuća i buduće korake.

U prezentaciji ću pokriti sljedeće ključne teme Anatomije otoka:

- Metodologija istraživanja otoka i uspostava nisologije, studija otoka;

- poveznice između otoka;
- prostorno planiranje na otocima.

Otvoren i druželjubiv, vjerujem da mogu pokazati istančan osjećaj za metaforu, mogao bi živjeti bilo gdje, ali po mogućnosti na obali ili arhipelagu sve dok mogu razvijati projekte koji ističu ljepotu obale i aktivnosti ljudi na njoj. Ja sam Francuz, Hrvat, internacionalan, u stvari iz bilo koje zemlje, pod uvjetom da ima razuman (ili nerazuman) broj otoka. Pridružio sam se PAP/RAC u Splitu 2012., radeći na priobalnom i pomorskom upravljanju na Mediteranu. Od početka sam se pridružio SMILO inicijativi. Sretan sam što sam tajnik udruge, a također i predstavnik na hrvatskim otocima kao što su Zlarin i Lastovo.

dr. sc. Lidija Runko Luttenberger, izv. prof.
Sveučilište u Rijeci, Studij politehnike

Izvješćivanje o stanju prirodnog kapitala

Prirodni kapital koji čini nacionalno bogatstvo u smislu dobrobiti, zato jer osigurava ljudima vrijednu robu i usluge kao što su zrak, čista voda, hrana i rekreacije, izložen je sve većim kumulativnim pritiscima. To je uglavnom posljedica lošeg upravljanja koje se može pripisati činjenici da se njegova puna vrijednost ne odražava u društveno-ekonomskim politikama i odlukama, unatoč njegovom temeljnom značaju za dobrobit društva. Stanovit je napredak učinjen proglašenjem određenih područja zaštićenima, međutim obično su sredstva, novac ili politička volja nedostatni za provedbu stvarne zaštite prirode ili drugih usluga. Jedna od kategorija ekosustava su kulturne usluge - fizičke, intelektualne, duhovne i simbolične intervencije ljudi u ekosustave, te kopneni i morski krajolik. Mjere za očuvanje prirodnih resursa su izgledno uspješnije ukoliko se lokalnim zajednicama daje vlasništvo nad njima, imaju udio u koristi i uključeni su u donošenje odluka. Stoga učestalije uključivanje lokalnih zajednica u donošenje odluka doprinosu očuvanja tradicionalnih znanja o funkcioniranju prirodnih sustava i osmišljanju učinkovitijih načina njihove zaštite. Republika Hrvatska treba očuvati svoj prirodni kapital u interesu svojih građana, ekosustava i gospodarstva koje o njemu ovisi. Po uzoru na neke druge zemlje koje su uvele redovito izvješćivanje i odgovarajuće indikatore, treba biti proaktivna u osmišljanju instrumenata za mjerenje uspješnosti očuvanja prirodnog kapitala.

Lidija Runko Luttenberger izvanredna je profesorica u području inženjerstva okoliša, te voditeljica Politehničkog studija na Sveučilištu u Rijeci. Diplomirala je, magistrirala i doktorirala na Tehničkom fakultetu Sveučilišta u Rijeci. Radila je u brodograđevnoj industriji na radnim mjestima inženjera projektanta, voditelja prodaje i člana uprave, u komunalnoj tvrtki kao rukovoditelj, te kao pomoćnica ministra u Ministarstvu zaštite okoliša i prirode. Autorica je knjige Gospodarenje

otpadom i vodom, te više od 90 znanstvenih i stručnih radova iz područja zaštite okoliša.

Prof. dr. sc. Peter Simonič

Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju, Filozofski fakultet, Sveučilište u Ljubljani, Slovenija

Razlika i udaljenost u šibenskom arhipelagu

Migracije na dalmatinske otoke i šibenski arhipelag kao i migracije s otoka i arhipelaga bile su mnogobrojne i raznolike: dvije glavne emigracije (početkom i sredinom 20. stoljeća) i dvostruka imigracija (kolonizacija u 16. i 17. stoljeću te sezonski priljev turista u prošlom stoljeću).

Razne stare poljoprivredne i akvakulturne formacije postupno su zamijenjene turizmom. Međutim, transformativni uzorci bili su vrlo različiti na otocima kao što su Zlarin, Žirje, Kaprije i Prvić. To može ovisiti o veličini, vlasništvu nad zemljištem, prosječnoj starosti, broju naselja i uvala, infrastrukturi, pokroviteljima, udaljenosti otoka od kopna, prijevoznim sredstvima, komunalizmu, državnoj politici, morskim strujama itd.

Autor će predstaviti više raznolikosti i uvesti koncept „anti-Kula”, koji označava da između otočana ima vrlo malo ili nimalo izravnih odnosa ili ovisnosti. Slučaj državne preraspodjele u šibenskom arhipelagu razlikuje se od klasičnog opisa uzajamne razmjene u Tihom oceanu, za koji je zaslužan Bronislav Malinovski.

Peter Simonič redovni je profesor na Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Ljubljani. Radio je kao nezavisni novinar, esejist i sveučilišni profesor. Doktorirao je 2006. godine. Područja njegova znanstvenog interesa su: politička antropologija, ekonomska antropologija, ekološka antropologija, primijenjena antropologija i kulturno upravljanje, europska etnologija. Provodio je etnografska istraživanja i objavljivao o: Sloveniji (zaštićena područja, politički rituali, stambene zadruge, karnevali poljoprivrede...); Indiji (šećerne zadruge); Južnoj Africi (zaštićena područja); Balkanskim državama (baština, politike); Dalmaciji (baština, inzularnost, turizam).

Prof. dr.sc. Nenad Starc

Dr. sc. Marijana Sumpor

Odjel za regionalni razvoj, Ekonomski institut, Zagreb

Difuzija regionalne politike i mali otok

U radu je raspravljena učinkovitost difuzije regionalne politike u kontekstu otočnog razvoja. Propitani su nositelji javnih politika i njihova sposobnost rješavanja okolišnih, društvenih i ekonomskih problema u udaljenim i marginalnim regijama. Takva područja zahtijevaju poseban odnos javnih politika koje nositelji na lokalnoj i

nacionalnoj razini čini se, ne uspijevaju uspostaviti na odgovarajući način. Neučinkovitost javnih politika analizirana je iz povijesne perspektive i raspravljena na studiji slučaja malog hrvatskog otoka Unije sve do razdoblja integracije Republike Hrvatske u Europsku uniju.

Otok Unije je u svojoj povijesti bio predmetom niza razvojnih politika koje redom otkrivaju nesposobnost njihovih nositelja da osiguraju održivu uporabu otočnih resursa. Posljedične emigracije i negativna selekcija preostalih otočana desetkovala je otočnu zajednicu do razine nekoherentne skupine od 80-ak stanovnika, nesposobnih da se uključe u bilo kakve razvojne inicijative odozdo. Učinci takvog djelovanja očituju se u razvojnom zastoju, koji se s postojećim razvojnim politikama ne može prevladati odozgo. U radu izlaže se politika razvoja malih otoka koja se temelji na konceptima marginalnosti i održivosti.

Dr. sc. Marijana Sumpor je viša znanstvena suradnica u odjelu za regionalni razvoj Ekonomskog instituta, Zagreb. Doktorirala je na Ekonomskom fakultetu u Splitu, Sveučilišta Split. Konzultantica je i trenerica u višesektorskim i interdisciplinarnom okruženju. Koordinira Hrvatsku evaluatorsku mrežu i Mrežu evaluatora zapadnog Balkana. Područja interesa su: EU kohezijska politika, regionalni razvoj, održivi razvoj otoka, razvojno upravljanje, planiranje scenarija, strateško planiranje i evaluacija javnih politika. Autorica i suautorica je više od 50 publikacija i studija uključujući knjigu "Participativno upravljanje održivim razvojem".

Prof. dr. sc. Nenad Starc je zaslužni znanstvenik u Odjelu za regionalni razvoj Ekonomskog instituta, Zagreb. Istraživač je i konzultant u području otočnog razvoja, prostornog uređenja i planiranja lokalnog razvoja. Magistrirao je na University of California Berkeley, USA, a doktorirao na Ekonomskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Djelovanje mu se proteže na znanstvena istraživanja, mentoriranje, pripremu i evaluaciju lokalnih i regionalnih razvojnih programa, savjetovanje državne uprave i predavanja na postdiplomskim studijima sveučilišta u Zagrebu, Rijeci i Splitu. Član je Izvršnog odbora International Small Island Studies Association (ISISA). Trenutno savjetuje Ministarstvo regionalnog razvoja u pripremi novog Zakona o otocima.

Doc.dr.sc. Stjepan Šterc

Prirodoslovno-matematički fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Geografski odsjek

Velike migracije - sigurnosna prijetnja hrvatskom otočnom prostoru

Nikakva pouka nije izvučena iz silnih prelazaka sjevernoafričkog stanovništva preko Mediterana 2014. godine, velikih tragedija koje su putem doživljavali migranti i tragičnih slika koje su nam dolazile uglavnom s Lampeduse. Procjenjuje se kako je morskim putem do Europe stiglo preko 600.000 ljudi različite dobi, spola, etničkog i religijskog sastava. Europa je sve to promatrala mirno, bez ozbiljnijih odluka, planova

i rješenja. Svaki zastoj prelazaka objašnjavan je kao završetak tragedija, a one se ponavljaju do danas.

Nema ozbiljnijih planova, rješenja, postupanja, objašnjavanja, političkih upita niti odluka. Gotovo da nema ni dogovora oko silne koncentracije gospodarske, financijske, vojne i svake druge moći u jednom dijelu svijeta (razvijenom i kako se tvrdi demokratskom), koji u pravilu demografski stagnira ili depopulira, dok u drugom svega toga nema ili ima puno manje, a koncentracija stanovništva koje uz to i eksponencijalno raste je velika. Može li preko 3/4 svjetskog stanovništva (točnije 75,92 %, a do 2050. vjerojatno i 80 %), ostati u Africi i Aziji (oko 50 % površine kopnenog dijela Zemlje), bez ozbiljnijih pokreta primarno prema razvijenima, npr. Europi koja će do kraja stoljeća po procjenama izgubiti gotovo 100 milijuna ljudi zbog prirodnog pada stanovništva. Svi, pa i nerazvijeni znaju kako Europa demografski stari, umire i nestaje. Istovremeno, Afrika će za 15 godina narasti za 500 milijuna, za 35 godina za 1,3 milijarde, a za 85 godina čak za 3,2 milijarde ljudi! Hoće li to stanovništvo ostati samo u Africi? Naravno da neće, a Mediteranski i hrvatski otoci koji će im biti na putu stoje pred izazovom već danas. Za sada su to samo statističke vjerojatnosti temeljene na demografskom potencijalu i različitim trendovima demografskog rasta i pada.

Rođen godine 1953. u Desnoj Martinskoj Vesi. Osnovnu školu, gimnaziju i studij geografije završava u Zagrebu. Diplomirao je na Geografskom odsjeku PMF-a 1979., a 1980. je na istom odsjeku izabran za asistenta. Magistrirao je 1987., a doktorirao 2012. godine. Radio je u Vladi RH, Ministarstvu vanjskih poslova i bio pomoćnik ministra razvitka i obnove i pomoćnik ministra obrane. Sudionik je domovinskog rata i djelatni časnik Hrvatske vojske. Jedan je od osnivača Instituta Ivo Pilar, Hrvatskih studija i časopisa Društvena istraživanja. Predaje 5 kolegija i autor je 90-tak znanstvenih i stručnih radova. Izlagao je na oko 60 znanstvenih skupova. Objavio je 2 sveučilišna udžbenika.

Ratimir Zimmerman, dipl.ing.arh. u mirovini (UIH i MGIPU), DAZ - Društvo arhitekata grada Zagreba

Sustav otoka hrvatskog Jadrana (prilozi za novi Zakon o otocima)

Prostor 7 jadranskih županija, a osobito obalno područje kopna i otoka, najvrijedniji je razvojni potencijal Republike Hrvatske koji će i slijedećih desetljeća biti najzanimljivije poduzetničko i najprivlačnije graditeljsko područje.

Prema važećim prostornim planovima urbanizirana obala (naselja, gospodarske djelatnosti i turističke zone) zauzimat će (stanje i planirano) oko 1.477 km a poluurbanizirana obala (dužobalne ceste, razne luke, uređena kupališta, zone HV i drugo) oko 748 km. Preostale 2/3 obale ostat će nedirnute.

Na 47 naseljenih otoka 2011.god. je živjelo 125.000 stanovnika. Na 18 najnaseljenijih otoka živjelo je 115.000 stanovnika (92% od svih otočana) a broj svih vrsta stanova je bio 155.000. Od toga je 110.000 stanova uglavnom korišteno sezonski i u turizmu.

Iz Proračuna Hrvatske u razdoblju 1999 - 2017. uloženo je u otoke oko 30-ak milijardi kuna (oko 2/3 bespovratno a 1/3 kroz povoljne kredite). Uložen je i ogroman privatni kapital vlasnika svih vrsta nekretnina, pa u najvećem broju otočnih naselja ima više svih vrsta stanova nego stalnih stanovnika.

Prema indeksu razvijenosti obalno područje kopna i otoka pripada gospodarski najrazvijenijim područjima Hrvatske, dok karte siromaštva ukazuju da je stopa siromaštva u jadranskoj regiji za 1/3 manja nego u kontinentalnoj Hrvatskoj.

U otoke su uložena velika sredstva iz državnog proračuna. Izgrađena je ili se gradi prometna infrastruktura, a otočani imaju brojne povlastice i poticaje. To je prostor u kojem je izgrađen jedan stan za ljetovanje na jednog stanovnika, što donosi obostrane koristi i gdje su cijene nekretnina višestruko veće nego u Slavoniji. Dok se provodio Zakon o otocima Slavonija je gospodarski slabila a kada se konačno odlučilo nešto poduzeti – počela se preseljavati na zapad EU, trajno!

Otoci nisu najugroženije područje Hrvatske. Zato novim Zakonom o otocima treba uspostaviti pravednije razvrstavanje i financiranje otoka - Sustav otoka usklađen s objektivnim mogućnostima države i potrebama najugroženijih otočnih zajednica.

Ratimir Zimmerman, dipl.ing.arh., prostorni i urbanistički planer (Virovitica 1946.) Radio u Urbanističkom institutu Hrvatske (1969-1993.) i Ministarstvu zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva – Zavod za prostorno planiranje (1993-2011.). Sudjelovao u izradi ili koordinirao izradu 38 prostornih planova (od razine Jugoslavije, Hrvatske, regija, županija, gradova i općina do nacionalnih parkova i parkova prirode) kao i 30 urbanističkih planova (od generalne do detaljne provedbene razine). Koordinirao izradu i/ili izradio autorske priloge za oko 100 istraživačkih studija, izvješća ili sektorsko-tematskih dijelova (o prostornom planiranju, urbanizaciji, cestovnom prometu, turizmu, stanovanju, zaštiti okoliša, korištenju obalnih područja, prostornom informacijskom sustavu, pripremi zakona, uredbi i pravilnika). Aktivno sudjelovao ili prisustvovao na 100-ak stručnih savjetovanja, radionica ili kongresa.

7. ANATOMIJA OTOKA

LASTOVO, HRVATSKA 2018.

RADIONICA

TEMPORALNE MREŽE ZAJEDNIČKOG

18 | 9 | 2018 – 25 | 9 | 2018

O RADIONICI

Govoreći o zajedničkom dobru, polazimo od četiri osnovna pitanja: kako se određuje pripadnost zajednici (koja upravlja zajedničkim dobrom), što je sadržaj zajedničkog dobra, kada i pod kojim uvjetima ga se može koristiti, te koji je najbolji način odlučivanja o njemu. Za sve one koji tragaju za odgovorima na ova pitanja otoci predstavljaju zanimljivu adresu: zbog svoje prostorne ograničenosti otočna su društva oduvijek bila upućena na suradničke i fleksibilne modele u korištenju raspoloživih resursa, dok je izloženost otoka trajnim i privremenim migracijama iziskivala stalno propitivanje i rekonstituiranje pojmova zajednice i zajedničkog. Moglo bi se reći da nepobitna, čvrsta granica (otoka) uvjetuje mekše ili dinamičnije unutarnje granice, što onda rezultira kompleksnim, kroz vrijeme vlasnički fluidnim mjestima i njihovim mrežama – neposrednim predmetom ove radionice.

MREŽE ZAJEDNIČKOG

Mikrolokalno, od tipologija stanovanja do inženjerskih rješenja, otok Lastovo nam pruža relativno malo istražene, a vitalne primjere održavanja života na otoku kroz višetisućljetnu povijest, uključujući i one primjere koji bi mogli i trebali provocirati promišljanje budućih prostornih, ali i društvenih modela. Tradicija zajedničkog korištenja ograničenih resursa na Lastovu pokazuje kako se samoodrživo upravlja poljoprivrednim zemljištem, pomorskim dobrom, prometom, otpadom, slivnim vodama, tradicionalnim manifestacijama, pa čak i turizmom kao razmjerno novom pojavom koja uvjetuje sezonski karakter mjesta odnosno njihovu višestrukost, što je dodatni konceptualni i planerski izazov.

Lokacija projektnog zadatka je Selo, srednjovjekovno i do danas funkcionalno, iako dijelom napušteno naselje smješteno na padini, u unutrašnjosti otoka. Arhitektonski i urbanistički element od vitalne društvene važnosti u Selu jest, primjerice, sular -

velika terasa uz prvu stambenu etažu, u pravilu ograđena dugim klupama za sjedenje i zasjenjena pergolom. Za svako susjedstvo postoji po jedan – zajednički. Sulari su i značajne točke okupljanja na ruti tradicionalne godišnje karnevalske svečanosti, Lastovskog poklada, kada se otvaraju svima. Zajedno s putevima i trgovima, čine kompleksnu mrežu prostora s velikim bogatstvom naslaganih identitetskih odrednica. Mogu poslužiti kao mapa iz koje čitamo povijesni karakter čitavog naselja, ali i same ideje zajedničkog, privatnog i javnog. Stalni i privremeni doseljenici u Selo ugrađuju u te već hibridne prostore vlastite narative koji postepeno mijenjaju i dopunjuju mrežu. Njezina nova identifikacija, određivanje suvremenog karaktera i spekulacija oko modifikacije, prostori su za opažanje i reakciju.

ZADATAK

Zadatak radionice jest temeljem interpretativnih karata mreže gradskih prostora pogodnih za različite oblike zajedničkog korištenja proučiti postojeće prakse upravljanja i uvjete raspolaganja tim prostorima, a potom osmisliti minimalne rekonstrukcijske zahvate, ali i predložiti nove oblike individualnog i kolektivnog stvaralaštva i “performansa” koji bi obogatili i učvrstili mreže zajedničkog utkane u fizičku strukturu naselja. Za veliko mjerilo bit će potrebno identificirati različite grupe koje sačinjavaju dinamični mozaik zajednice i odrediti njezine povezujuće značajke. Vodeći se primjerom karnevala, u malom se mjerilu mogu osmisliti dodatni oblici interakcija i kolektivne prakse koji bi potaknuli vantržišne vidove suradnje i dijaloga između ovih grupa poput turista, sezonskih radnika, različitih kategorija “ukorijenjenog” stanovništva i skorijih “došljaka”. Skup rezultata trebao bi činiti mozaik sačinjen od opipljivog pejzažno-urbanističkog koncepta pogodnog za udomljavanje predloženih društvenih praksi i neopipljivog, ali promišljenog ekonomskog mikro-modela koji bi omogućio financiranje zamišljenih sadržaja i predstavljao oblik egalitarne i solidarne interakcije. Lokalnoj zajednici ostaju korisne upute, konkretne ideje za rekonstrukciju ili adaptaciju zgrada, promišljene intervencije u zajedničkim prostorima, prijedlozi inventivnih načina održavanja sulara i javnih vrtova, mjesta za razmjenu osobnih priča, mjesta za gradnju novih identiteta.

MENTORI, PREDAVAČI I GOSTUJUĆI KRITIČARI

- Davisi Boontharm, Sveučilište Meiji, Tokio
- Toshiki Hirano, Sveučilište u Tokiu
- Elisabeth Luggauer, Sveučilište u Würzburgu
- Aleksander Saša Ostan, Arhitektonski fakultet u Ljubljani
- Darko Radović, Sveučilište Keio, Tokio
- Sano Satoshi, Eureka Architects i Sveučilište Keio, Tokio
- Nenad Starc, Ekonomski institut Zagreb
- Sean Turner, LAG5, Lastovo

KONCEPCIJA I ORGANIZACIJA

- Mariana Bucat, Udruga Dobre Dobričević
- Ana Jeinić, Anatomija otoka
- Diana Magdić, samostalna istraživačica i aktivistica

PROGRAM

18. rujna 2018.

- Prijava sudionika
- Uvod u temu i program radionice
- Predstavljanje organizatora, mentora, gostujućih predavača i kritičara
- Uvodna izlaganja gostujućih predavača

19.–24. rujna 2018.

- Edukativni obilasci lokacije projektnog zadatka, upoznavanje otoka i njegovih stanovnika
- Jutarnja predavanja mentora
- Istraživanje terena i rad u grupama na projektnom zadatku
- Međuprezentacije radova u prisustvu mentora i gostujućih kritičara
- Organizirana druženja i završna zabava za učesnike radionice i predstavnike lokalne zajednice

25. rujna 2018.

- Javna prezentacija projekata

RADIONICA

ORANIZATORI, MENTORI, PREDAVAČI i KRITIČARI (abecednim redom)

Davisi Boontharm je iskusna akademska djelatnica u području arhitekture i urbanizma sa Sveučilišta Meiji u Tokiu, gdje podučava u okviru Međunarodnog programa arhitekture i urbanizma. Njezin profesionalni put vodio je od Francuske preko Tajlanda, Singapura i Australije do Japana. Istražuje i podučava u interdisciplinarnom i transkulturalnom području, s naglaskom na ekološkoj i kulturnoj održivosti. U svojim se istraživanjima bavi kreativnim gradskim miljeima, a prostore tretira kao resurse za rekvalifikaciju. Objavila je nekoliko znanstvenih knjiga i veliki broj stručnih članaka. Svoju ljubav prema gradovima izražava i kroz kreativni rad: njezini crteži i slike izlagani su u Japanu, Hrvatskoj i Italiji.

Mariana Bucat je arhitektica i aktivistica. Partnerica je u Arhitektonskim kolektivu, praksi iz Splita koja se bavi projektiranjem i nadzorom. Studirala je na Arhitektonskom fakultetu u Zagrebu i Sveučilištu IUAV u Veneciji. Sudjelovala je na nekoliko radionica i natječaja.

Toshiki Hirano je suosnivač ureda Toshiki Hirano Design i docent na Sveučilištu u Tokiu. Diplomirao je na Sveučilištu Kyoto i magistrirao arhitekturu na Sveučilištu Princeton, gdje mu je dodijeljena nagrada Suzanne Kolarik Underwood. Prije osnivanja samostalnog ureda radio je za Reiser + Umemoto RUR DPC. Projekti su mu objavljivani u mnogobrojnim časopisima uključujući Architectural Digest, Designboom, suckerPUNCH i Bustler. Podučava projektiranje zajedno sa Kengom Kumom na Sveučilištu u Tokiu i organizira godišnju izložbu *Japanska poveznica* na kojoj se prikazuju studentski projekti sa sveučilišta širom svijeta. Doktor je znanosti i licencirani arhitekt u Japanu.

Ana Jeinić (rođena 1981. u Banjaluci) doktorandica je na Institutu za teoriju arhitekture, povijest umjetnosti i kulturne studije u Grazu, gdje je od 2010. do 2015. i predavala. Diplomirala je arhitekturu na Tehničkom sveučilištu u Grazu te bila stipendistica na Sveučilištu IUAV u Veneciji i Tehničkom sveučilištu u Delftu, kao i gostujuća istraživačica i predavačica na Sveučilištu u Edinburghu. Suautorica je i suurednica knjige *Is There (Anti)Neoliberal Architecture?* Njezin kustoski projekt *Architecture After the Future* (architecture-after-the-future.org) nagrađen je 2016. stipendijom Margharete Schütte-Lihotzky Vlade Republike Austrije i promoviran od strane paneuropske platforme Future Architecture. Ana Jeinić živi u Grazu i Zagrebu i aktivna je članica udruge *Anatomija otoka-centar za istraživanje i razvoj*.

Elisabeth Luggauer (rođena 1987. godine u Klagenfurtu) po zanimanju je kulturna antropologinja, a obrazovanje je većim dijelom stekla u Grazu. Istražuje u području urbane antropologije i multispecies-etnografije u gradskim prostorima, posebice u kontekstu Jugoistočne Europe i Sredozemlja. 2014. je sudjelovala u istraživačkom i izložbenom projektu *Graz. Otvoreni grad* Odsjeka za kulturnu antropologiju Sveučilišta u Grazu, Akademije Graz i Graz-Muzeja. Od 2015. radi doktorat o suživotu ljudi i pasa litalica u gradskoj kulturi Podgorice. Nakon dužeg istraživačkog rada u Podgorici (2016.) i studijskog boravka na Odsjeku za europsku etnologiju u Turkuu, trenutno je zaposlena na Odsjeku za europsku etnologiju i folkloristiku Sveučilišta u Würzburgu.

Diana Magdić (1974.), sociologinja grada, nezavisna istraživačica i aktivistica iz Splita. Autorica niza stručnih i popularnih tekstova u kojima raspravlja unutar raspona tema od zaštite kulturne i prirodne baštine preko povijesti urbanizma do postturiističkog grada. Izlaže na konferencijama i seminarima, u institucionalnim i izvan institucionalnim okvirima, mentorira transdisciplinarnе radionice i kreira projekte boreći se za zajednička dobra i prostornu pravdu.

Aleksander Saša Ostan (1959) je samostalni arhitekt, aktivan u širem arhi-kulturnom području koje uključuje planiranje, izgradnju, vođenje radionica, predavačku djelatnost, istraživanje, pisanje, crtanje i fotografiju (kod kuće i u inozemstvu). Docent je na Arhitektonskom fakultetu u Ljubljani. Vodi arhitektonski odsjek Komore za arhitekturu i prostor Slovenije (ZAPS). Zajedno s N. Pavlin osnivač je ureda Atelje Ostan Pavlin. Autor je mnogobrojnih tekstova (*Etički pogledi na umjetnost*, 2001.; *Poruke prostora*, 2008.; *Nužnost nove gradske politike*, 2008.; *Povijest arhitekture*, 2013. etc.). Dobitnik je nekolicine domaćih i međunarodnih nagrada. Mnoga priznanja dobio je za hostel Celicu (»najatraktivniji hostel na svijetu« prema Lonely Planetu 2006.), izlagao je na Venecijanskom bienaleu 2008., osvojio nagradu Zlatno gnijezdo 2009. (zajedno s Otvorenim krugom), nagradu Zlatno pero 2005., 2008., 2011. i 2017., nagradu Max Fabiani 2010. i 2014. te je nominiran za europsku ECTP nagradu 2010. kao i za Piranesi nagradu 2015. i 2017. i Plečnikovu nagradu 2016.

Darko Radović je profesor arhitekture i urbanizma na Sveučilištu Keio u Tokiu i gostujući profesor na Institutu za napredne studije održivosti Sveučilišta Ujedinjenih naroda kao i na Sveučilištu Politecnico di Milano, DASTU. Podučavao je, istraživao i radio u području održive arhitekture, urbanizma, planiranja i strateškog promišljanja u Europi, Australiji i Aziji. Na Sveučilištu Keio vodi laboratorij *co+labo radović* za arhitektonsko i urbanističko istraživanje, stratešku radionicu iz sistemskog projektiranja te koordinira Keio arhitektonsku inicijativu. Njegov rad je objavljivan na engleskom, srpsko-hrvatskom, japanskom, korejskom, talijanskom i thai jeziku.

Sano Satoshi je glavni arhitekt u Eureci, uredu za arhitektonsko projektiranje i inženjersku praksu, osnovanom 2009. godine u Tokiu. Prije Eureka radio je s Kengom Kumom i realizirao nekolicinu arhitektonskih projekata u SAD-u, Ujedinjenom kraljevstvu, Kini i Japanu. Trenutačno je na doktorskom studiju iz arhitekture i urbanizma u laboratoriji Darka Radovića na Sveučilištu Keio, gdje radi i kao predavač/asistent od 2009. godine. Pored arhitektonske prakse i akademskog istraživanja, aktivan je član društva za umjetnost, književnost i arhitekturu u svojoj lokalnoj zajednici.

Nenad Starc je bio viši znanstveni suradnik (sada emeritus) na Ekonomskom institutu u Zagrebu. U toku svoje karijere bio je istraživač i savjetnik u području regionalne ekonomije s fokusom na otočnom razvoju, prostornom planiranju i izradi lokalnih razvojnih programa.

Magistrirao je na Sveučilištu Berkeley u Kaliforniji i doktorirao na Sveučilištu u Zagrebu. Njegove aktivnosti uključuju znanstveno-istraživački rad, nadgledanje, pripremu i evaluaciju lokalnih i regionalnih razvojnih strategija i programa, savjetodavnu ulogu u ministarstvima i vladinim agencijama te predavačku djelatnost na nekoliko poslijediplomskih studija na sveučilištima u Zagrebu, Rijeci i Splitu. Član je izvršnog vijeća Međunarodne asocijacije za istraživanje malih otoka (ISISA). Trenutačno savjetuje Ministarstvo regionalnog razvoja pri izradi novog Zakona o otocima.

Sean Turner je geograf iz Washington D.C.-a. Godine 2013. posjetio je Hrvatsku, zaljubio se u otok Vis i započeo svoj profesionalni put u području otočne geografije i nisologije s fokusom na hrvatsko otočje. Obavio je stipendirano istraživanje na temu obrazaca održivog razvoja na Visu i obranio magistarsku tezu o mogućnostima obnavljanja poljoprivredne proizvodnje na Visu. Godine 2016. nagrađen je Fulbright stipendijom za istraživanje u području nisologije na Ekonomskom institutu u Zagrebu. Diplomirao je geografske znanosti (smjer upravljanje i politika) na Sveučilištu Maryland i magistrirao primijenjene geografske znanosti na istom sveučilištu. Namjerava se posvetiti doktorskom radu s fokusom na procjenjivanju održivosti otoka i efektu neproporcionalne bioraznolikosti na društvene i ekonomske strukture u otočnim zajednicama.